

ORGANIZOVANI KRIMINAL KAO BEZBEDNOSNA PRETNJA EVROPSKOJ UNIJI

*Srđan Korać**

APSTRAKT

Autor analizira u kojoj meri transnacionalni organizovani kriminal predstavlja stvarnu pretnju bezbednosti građana Evropske unije, a u kontekstu višegodišnje rasprave o problemu političke legitimizacije tzv. sekuritizacije javnih politika u razvijenim demokratijama u razdoblju posle Hladnog rata. Političke, ekonomske, socijalne i tehnološke promene, koje su se odigrale tokom poslednjih desetak godina i koje su još aktuelne, stvorile su grupama organizovanog kriminala brojne nove mogućnosti za ostvarenje stabilnih profita na području Unije. Države članice su odgovorile usvajanjem nacionalnih strategija, akcionih planova i raznovrsnih mera za borbu protiv organizovanog kriminala i pokrenule veliki broj aktivnosti i inicijativa u okviru Evropske bezbednosne i odbrambene politike i politike tzv. Prostora slobode, pravde i bezbednosti. Autor obrazlaže tezu da delovanje organizovanog kriminala predstavlja pretnju zajedničkim evropskim vrednostima jer podriva rad sprovođenje vitalnih javnih funkcija, jednako na nacionalnom i nadnacionalnom nivou. Analiza je usredsređena na pronalaženje „slabih tačaka” podložnih prodoru kriminalnog uticaja na štetu ljudske bezbednosti u oblasti tržišta, zaštite osnovnih ljudskih prava, demokratskih institucija i vladavine prava, socijalnog blagostanja, očuvanja kulturnog nasleđa i životne sredine.

Ključne reči: organizovani kriminal, korupcija, bezbednost, ljudska prava, demokratija, vladavina prava, zaštita životne sredine, kulturno blago, tržište, Evropska unija.

Okončanje Hladnog rata promenilo je međunarodnu strukturu moći uspostavljenu u Evropi posle Drugog svetskog rata: Rusija je raspadom sovjetske imperije privremeno gurnuta na margine evropske i svetske politike, obnovljena je nezavisnost pojedinih država, dok su neke evropske nacije po prvi put stvorile

* Autor je istraživač saradnik u Institutu za međunarodnu politiku i privredu, Beograd.

sopstvene države. Usled promena prouzrokovanih krahom socijalističkog sveta i nestanka blokovske podele mogućnost oružanog napada na razvijenu evropsku zemlju svedena je na najmanji stepen verovatnoće, ali su se istovremeno pojavile nove bezbednosne pretnje — raznovrsnije, manje vidljive i teže predvidljive. Etnički sukobi, tenzije zbog graničnih sporova i lošeg položaja nacionalnih manjina, ekonomski motivisane masovne ilegalne migracije ka zapadnoevropskim društvima obilja, dostupnost klasičnog i naoružanja za masovno uništavanje na crnom tržištu, politička nestabilnost tranzicionih država i religijski nadahnut terorizam prepoznati su u javnom diskursu i stručnoj javnosti kao potencijalne pretnje novog doba.

Organizovani kriminal nije bio odmah neposredno doveden u vezu sa pitanjima nacionalne bezbednosti iako je bio poznat štetan uticaj mafije na politički život Italije i privredni razvoj njenih južnih regiona. Tradicionalno shvatanje bezbednosti pretnju je definisalo isključivo kao nešto što dolazi spolja i pretpostavlja vojno angažovanje neprijatelja usmereno protiv suvereniteta i nezavisnosti jedne zemlje. Premda je, na primer, već osamdesetih godina dvadesetog veka u razvijenim zemljama zabeleženo naglo širenje trgovine narkoticima, grupe organizovanog kriminala kao nevojni i podržavni akteri uključene su u bezbednosna razmatranja tek kada je postala vidljiva prekogranična dimenzija njihovog delovanja, podstaknuta procesom globalizacije.¹ Pojedini analitičari, poput Luiz Šeli (Louise I. Shelley), smatraju da će ovaj globalni fenomen odrediti nacionalne javne politike u dvadesetprvom veku u meri u kojoj su to činili Hladni rat u dvadesetom i kolonijalizam u devetnaestom veku.²

Liberalizacija viznog režima prema istočnoevropskim zemljama, globalizacija kriminalnih tržišta, brz napredak informatičke i komunikacione tehnologije, stvaranje Zajedničkog tržišta i ukidanje pogranične kontrole unutar područja primene Šengenskog sporazuma značajno su uticali na porast delovanja transnacionalnog organizovanog kriminala unutar Evropske unije. Kako je u akademskim krugovima, nacionalnim organima vlasti i institucijama Unije preovladala procena da je organizovani kriminal ozbiljna pretnja sigurnosti građana i funkcionisanju institucija sistema, tako su na nivou Unije, u proteklih desetak godina, pokrenute brojne inicijative u pravcu osmišljavanja i usvajanja opšte strategije i politike suzbijanja i sprečavanja organizovanog kriminala i

¹ Mónica Serrano, "Transnational Organized Crime and International Security: Business as Usual?", in: Monica Serrano and Mats Berdal (eds), *Transnational Organized Crime and International Security: Business as Usual?*, Lynne Rienner Publishers, Boulder, 2002, pp. 23–5.

² Navedeno prema izjavi Luiz Šeli dostupnoj na Internet prezentaciji: The Transnational Crime and Corruption Center, American University, Washington D.C., www.american.edu/tracc.htm.

akcioni planovi usmereni na borbu protiv pojedinih njegovih vrsta i podvrsta.³ Temelj policijske i pravosudne saradnje na planu suzbijanja prekograničnog kriminala postavljen je zapravo još sedamdesetih godina minulog veka osnivanjem tzv. Trevi grupe, mada je cilj tadašnje Evropske zajednice (odnosno Evropske političke saradnje) bila borba protiv terorizma, koji je u tom razdoblju predstavljao glavnu pretnju bezbednosti pojedinih zapadnoevropskih zemalja. Bitna razlika u odnosu na savremene inicijative ogleda se u tome što je sedamdesetih godina politika borbe protiv međunarodnog kriminala ipak ostala u isključivoj nadležnosti država članica, pa inače mali broj usvojenih nadnacionalnih instrumenata nije dao značajne rezultate.

Izmenama Ugovora o Evropskoj uniji usvojenim u Amsterdamu storene su nove mogućnosti za jačanje saradnje u tzv. trećem stubu, pa je borba protiv ovog socijalnog fenomena postala ugaoni kamen politike država članica na planu stvaranja i očuvanja Evropskog prostora slobode, bezbednosti i pravde (*Area of Freedom, Security and Justice*).⁴ Shodno zaključcima donetim na sastancima Evropskog saveta u Beču decembra 1998. i u Tampereu oktobra 1999. godine o nužnosti koordinisanog napora radi suočavanja sa pretnjama organizovanog kriminala, Savet Evropske unije usvojio je maja 2000. godine Strategiju sprečavanja i kontrole organizovanog kriminala za početak novog milenijuma. Dokument sadrži političke smernice i 39 detaljnih preporukao tome koje sve akcije treba zemlje članice da preduzmu na nivou Unije, sa spiskom nadležnih tela i rokova za sprovođenje konkretnih mera, kako bi se poboljšali prikupljanje i analiza podataka o organizovanom kriminalu, normativni okviri i kontrolni mehanizmi na nacionalnom i nivou Unije, sprovođenje istrage i oduzimanje nezakonito stečene imovine, sprečio prodor organizovanog kriminala u javni i privatni sektor, ojačala saradnja policije i pravosudnih organa i građanskog društva na planu prevencije, kao i saradnja sa trećim zemljama i međunarodnim organizacijama.⁵

Zajednička bezbednosna strategija Evropske unije usvojena decembra 2003. godine pod nazivom „Bezbedna Evropa u boljem svetu”. Ona predstavlja

³ Detaljnije informacije o inicijativama pokrenutim u ovoj oblasti dostupne su na zvaničnom Internet portalu Evropske unije, na Internet stranici o saradnji država u borbi protiv organizovanog kriminala: <http://europa.eu/scadplus/leg/en/s22008.htm>.

⁴ „Ugovor o Evropskoj uniji”, prečišćen tekst, članovi 29 i 30, u: Duško Lopandić (prir.), *Ugovor o Evropskoj uniji: Rim, Mاستriht, Amsterdam*, Međunarodna politika, Službeni list SRJ, Pravni fakultet, Fakultet političkih nauka i Institut ekonomskih nauka, Beograd, 1999, str. 56–7.

⁵ “The prevention and control of organised crime: a strategy for the beginning of the new millennium”, *Official Journal of the European Communities*, C 124, 3 May 2000, http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/oj/2000/c_124/c_12420000503en00010033.pdf, pp. 1–33.

prekretnicu u tretiranju problema kontrole organizovanog kriminala jer je on prelaskom u oblast Evropske bezbednosne i odbrambene politike (*European Security and Defence Policy* — ESDP) označen kao spoljna bezbednosna pretnja. Dokumentom je bezbednost definisana kao preduslov društvenog razvoja i naglašena je potreba da se koordinisanim naporom odgovori na globalne izazove, poput ekstremnog siromaštva, gladi, zaraznih bolesti, oskudnih prirodnih resursa, građanskih (međuetničkih) sukoba i visoke stope kriminaliteta. Pored terorizma, širenja oružja za masovno uništenje (potencijalno najveće pretnje bezbednosti Unije), regionalnih sukoba na Bliskom i Srednjem istoku i uopšte na granicama Unije i „neuspelih država” (*failed states*), u nove pretnje uvršćen je i organizovani kriminal, najviše zbog njegove povezanosti sa međunarodnim terorizmom. Praktična posledica preobražaja fenomena organizovanog kriminala od isključivo unutrašnjeg pitanja u spoljnopolitički cilj vidljiva je u vođenju misijâ civilnog upravljanja krizama sprovedenim u okviru Evropske bezbednosne i odbrambene politike u poslednjih nekoliko godina, među kojima je prva bila policijska misija u Bosni i Hercegovini uspostavljena 2003. godine.⁶

Evropska komisija je maja 2005. godine počela da sprovodi petogodišnji Akcioni plan za slobodu, pravdu i bezbednost u kojem su sadržani detaljno sačinjeni predlozi mera za delovanje Evropske unije sa utvrđenim rokovima njihovog usvajanja i sprovođenja, u oblasti upravljanja migracijama, politike viza i azila, privatnosti i bezbednosti, krivičnog progona i borbe protiv terorizma i organizovanog kriminala.⁷ Akcioni plan je izrađen na osnovu tzv. Haškog programa, odobrenog novembra 2004. godine na sastanku Evropskog saveta, kojim su formulisana područja prioritetnog delovanja u okviru trećeg stuba saradnje, među kojima se nalazi i borba protiv organizovanog kriminala. Haški program utvrđuje neophodnost razvijanja i primene zajedničke strategije za suzbijanje organizovanog kriminala na nivou Unije kako bi se otklonile manjkavosti prisutne u saradnji nacionalnih policija i pravosudnih i drugih organa javne vlasti proistekle iz razlika u domaćim normativnim,

⁶ O značaju ove misije u kontekstu organizovanog kriminala opširnije videti u: Felix Berenskoetter, “Under Construction: ESDP and the ‘Fight Against Organised Crime’”, *Challenge Working Paper*, Work Package 2: Securitization beyond borders, 5 July 2006, International Relations Department, London School of Economics & Political Science, www.sgir.org/archive/turin/uploads/Berenskoetter-ESDP%20and%20OC%20Berenskoetter.pdf.

⁷ “Council and Commission Action Plan implementing the Hague Programme on strengthening freedom, security and justice in the European Union”, *Official Journal of the European Communities*, C 198, 12 August 2005, http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/oj/2005/c_198/c_19820050812en00010022.pdf, pp. 1–22.

institucionalnim okvirima i postojećim administrativnim procedurama.⁸ Takođe je naglašena potreba razvoja jedinstvenog evropskog modela kriminalističko-obaveštajne službe i dalje poboljšanje saradnje članica posredstvom Evropola i Eurojusta.

Navedene aktivnosti svedoče o tome da je, tokom nekoliko proteklih godina, transnacionalni organizovani kriminal postao jedno od nezaobilaznih javnih pitanja u političkom procesu koji se odvija u institucionalnom okviru Evropske unije. Različiti aspekti organizovanog kriminala postali su redovno zastupljeni u razmatranjima koja se neposredno ili posredno odnose na bezbednost Unije iako među državama članicama tradicionalno postoje razlike u opažanju stepena pretnje od ovog socijalnog fenomena po njihovu nacionalnu bezbednost.⁹ Čini se stoga osnovanim pitanje da li porast transnacionalnog delovanja grupa organizovanog kriminala, zabeležen u nacionalnim obaveštajnim, policijskim i pravosudnim statistikama poslednjih desetak godina, predstavlja realnu pretnju bezbednosti Evropske unije i njenih građana. Ukoliko je odgovor na prethodno pitanje potvrđan, onda se na to prirodno nadovezuje pitanje određivanja stepena pretnje, odnosno u kojoj meri su ugrožene osnovne vrednosti zajedničke članicama Evropske unije. Pronalaženje odgovora na postavljena pitanja nameće potrebu za pronalaženjem i kritičkim sagledavanjem potencijalno slabih tačaka bezbednosti Unije podložnih prodoru interesa organizovanog kriminala.

Organizovani kriminal i bezbednost: pojmovno razjašnjavanje

Organizovani kriminal

Organizovani kriminal pripada grupi društvenih pojava čija se fenomenološka raznolikost i višedimenzionalna priroda opiru jednostavnom i preciznom pojmovnom određivanju. Organizovani kriminal je ušao u javni

⁸ “Communication from the Commission to the Council and the European Parliament — The Hague Programme: ten priorities for the next five years, The Partnership for European renewal in the field of Freedom, Security and Justice”, COM(2005) 184 final, 15 May 2005, The European Commission, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2005:0184:FIN:EN:PDF>.

⁹ Na primer za Nemačku, Francusku, zemlje Beneluksa, Italiju i Veliku Britaniju transnacionalni organizovani kriminal oduvek je predstavljao veću bezbednosnu pretnju nego za Švedsku, Finsku, Dansku i Portugal (Monica den Boer, “Law-Enforcement Cooperation and Transnational Organized Crime in Europe”, in: Mónica Serrano and Mats Berdal (eds), *Transnational Organized Crime and International Security: Business as Usual?*, op. cit., p. 108).

diskurs prvo posredstvom masovne kulture, u vidu žanrovski profilisane slike gangstera sadržane u „lakim” književnim ostvarenjima i holivudskim filmovima. Svojevrsna mitologizacija američkog podzemlja u značajnoj meri je otežala napore zainteresovanih istraživača da izbegavanjem ustanovljenih stereotipa analitički sagledaju fenomen. Predstavu javnosti o potkulturnom miljeu gangstera postepeno je počelo da koriguje uvođenje koncepta organizovanog kriminala u medijski prostor u kratkom razdoblju između kraja šezdesetih godina i sredine osamdesetih godina dvadesetog veka.¹⁰ Ipak, tadašnji koncept nije u potpunosti odgovarao stvarnosti jer je insistirao na uskom viđenju organizovanog kriminala zasnovanom na proučavanju delatnosti tradicionalnih, etnički homogenih, strogo hijerarhizovanih kriminalnih udruženja poput američke i sicilijanske mafije ili japanske Jakuze.¹¹

Shvatanje organizovanog kriminala delimično je promenjeno u poslednjih dvadesetak godina uporedo sa jačanjem svesti o sve većem uticaju procesa globalizacije na razvoj društvenih odnosa u okvirima nacionalnih država. Širenje primene izuma u oblasti tehnologije i komunikacija značajno je olakšalo aktivnosti grupa organizovanog kriminala i stvorilo mogućnosti za iskorišćavanje novih područja u kriminalne svrhe. Pored raznovrsnosti nove „podele rada” i planetarne geografske rasprostranjenosti, važno obeležje organizovanog kriminala postala je njegova transnacionalnost — umrežavanje odnosno interesno povezivanje kriminalnih struktura iz više zemalja i regiona. Nagli rast finansijske moći transnacionalnog kriminala zasnovan na višestruko uvećanim profitima čini se da je uputio izazov bezbednosti nacionalnim državama i čitavoj međunarodnoj zajednici.¹²

Složenost fenomena organizovanog kriminala podstakla je interesovanje stručnjaka iz različitih disciplina — kriminologije, sociologije, antropologije, istorije, ekonomije, prava i političkih nauka, pa ne čudi da je, u nameri da se

¹⁰ Klaus von Lampe, “The Concept of Organized Crime in Historical Perspective”, international conference “Crime organisé international: Mythe, pouvoir, profit...”, Institut de recherches interdisciplinaires, Université de Lausanne, 6 October 1999, www.organized-crime.de/lauhtm01.htm.

¹¹ Klaus von Lampe, “Organized Crime Research in Perspective”, in: Petrus van Duyne, Klaus von Lampe and Nikos Passas (eds), *Upperworld and Underworld in Cross-Border Crime*, Wolf Legal Publishers, Nijmegen, 2002, p. 190.

¹² Opširnije o globalnoj bezbednosnoj pretnji transnacionalnog organizovanog kriminala videti u: Allan Castle, “Transnational Organized Crime and International Security”, *Working Paper*, No. 19, Institute of International Relations, University of British Columbia, November 1997, www.iir.ubc.ca/pdf/workingpapers/19.pdf.

obuhvate svi analitički slojevi, sačinjen veliki broj definicija ovog pojma.¹³ Za potrebe ovog rada koristićemo kao pojmovni okvir zbir elemenata fenomena organizovanog kriminala koji su zajednički većini definicija datih u literaturi. Moguće je izdvojiti najmanje četiri osnovna elementa (dimenzije) fenomena organizovanog kriminala: aktivnost, strukturu, sistem i pojedinca.¹⁴ Definicije organizovanog kriminala često naglašavaju da se radi o sistematskom izvršavanju krivičnih dela radi sticanja profita i da je stoga aktivnost kategorija koja suštinski određuje ovaj društveni fenomen. Aktivnosti obuhvataju osnovne, lukrativne delatnosti zbog kojih su se kriminalci udružili i koje predstavljaju vidove organizovanog kriminala: proizvodnja i trgovina drogama, trgovina ljudima, ljudskim organima, zaštićenim biljnim i životinjskim vrstama, konvencionalnim naoružanjem, nuklearnim materijalom, ukradenim predmetima (vozilima, kulturnim blagom), seksualna eksploatacija žena i dece, informatički kriminal (*cyber crime*), iznude i otmice. Pored osnovnih, postoje i pomoćne aktivnosti čiji je cilj da osiguraju nesmetano sprovođenje osnovne delatnosti, a u njih se ubrajaju upotreba psihičkog i fizičkog nasilja, izbegavanje izmirenja poreskih obaveza, pranje novca i korupcija. Organizovani kriminal moguće je sagledati kroz postojanje stabilne strukture, odnosno neke vrste kriminalnog kolektiviteta — mreže, grupe ili organizacije, sa hijerarhijskim ili neformalnim unutrašnjim odnosima koji obezbeđuju kontrolu vođa nad podređenima. Sledeća suštinska odlika organizovanog kriminala je njegovo postojanje kao posebnog socijalnog podsistema — naličja kulturnih, ekonomskih i socijalnih diferencijacija u savremenom društvu ili dela šireg socijalnog, ekonomskog i političkog sistema.¹⁵ U okviru navedene odlike posebno je važna težnja organizovanog kriminala da obavlja kvazidržavne funkcije (poput pružanja usluga fizičke zaštite ili ilegalnog oporezivanja kroz reket) i da na taj način bude surogat javne vlasti. Značajan broj definicija naglašava ličnu sposobnost i psihološki profil pojedinca kao dela kriminalnog kolektiviteta za uspešno izvršavanje krivičnih dela.

Transnacionalnu dimenziju organizovanog kriminala možda najjasnije definiše Konvencija Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog

¹³ Veoma obuhvatan pregled više od 80 definicija organizovanog kriminala sačinio je Klaus von Lampe (Klaus von Lampe). Zbirka definicija dostupna je na: www.organized-crime.de/OCDEF1.htm

¹⁴ Klaus von Lampe, "Critical Review of Conceptual Approaches", "Assessing Organised crime" research project, Freie Universität Berlin, 2004, www.assessingorganisedcrime.net/publications/AOC-DLV04-vR1.pdf, p. 13.

¹⁵ Ibid.

kriminala iz 2000. godine. Prema odredbama Konvencije, o transnacionalnom karakteru organizovanog kriminala može se govoriti kada se krivična dela izvršavaju na teritoriji dve ili više država, kada se krivično delo priprema i upravlja iz jedne, a izvršava se na teritoriji druge zemlje, kada je delo izvršeno u jednoj državi, ali uz učešće grupe koja deluje u više država i kada je krivično delo izvršeno u jednoj, ali se njegovi efekti osećaju u drugoj državi.¹⁶

Bezbednost

Bezbednost se najsažetije može odrediti kao „odsustvo pretnji usvojenim vrednostima”, kako je to učinio Arnold Wolfers (Arnold Wolfers) ili kao „mala verovatnoća nanošenja štete usvojenim vrednostima”, kako je prethodnu definiciju preformulisao Dejvid Boldvin (David A. Baldwin).¹⁷ Valjana analiza bezbednosnih pretnji pretpostavlja razlikovanje između objektivne i subjektivne dimenzije bezbednosti, kojim se naglašava neophodnost opreznog istraživačkog pristupa u proceni da li je neka pretnja stvarna ili su je donosioci političkih odluka precenili/potcenili u zavisnosti od konteksta osmišljavanja i sprovođenja javne politike i proklamovanih interesa i ciljeva.¹⁸ Koncept bezbednosti u datom vremenu zapravo nikada ne predstavlja odgovor na objektivne društvene okolnosti, već je proizvod političkih i saznanjih izbora kojima se određuje njegova sadržina.¹⁹ Teoretičari nisu saglasni u sagledavanju kvantitativnog elementa pojma bezbednosti odnosno mogućnosti stepenovanja bezbednosti. Premda se čini da ideja bezbednosti sama po sebi podrazumeva da je nešto ili bezbedno ili nije bezbedno, činjenica da je u praksi skoro nemoguće postići da neka vrednost bude apsolutno bezbedna od ugrožavanja ipak nameće potrebu stepenovanja prilikom procene potencijalnih pretnji.²⁰

Uporedo sa povećanjem interesovanja akademske zajednice i organa javne vlasti za fenomen organizovanog kriminala sredinom devedesetih godina

¹⁶ “United Nations Convention Against Transnational Organized Crime”, Article 3, United Nations, 2000, www.uncjin.org/Documents/Conventions/dcatoc/final_documents_2/convention_eng.pdf.

¹⁷ David A. Baldwin, “The concept of security”, *Review of International Studies*, Vol. 23, 1997, p. 13,

¹⁸ Arnold Wolfers, “‘National Security’ as an Ambiguous Symbol”, *Political Science Quarterly*, Vol. 67, December 1952, p. 485.

¹⁹ Keith Krause and Michael C. Williams, “Broadening the Agenda of Security Studies: Politics and Methods”, *Mershon International Studies Review*, Vol. 40, No. 2, October 1996, p. 234.

²⁰ David A. Baldwin, “The concept of security”, op. cit., pp. 14–5.

dvadesetog veka odigrala se promena u shvatanju sadržine vrednosnog elementa obuhvaćenog pojmom bezbednosti.²¹ U središtu tradicionalnog koncepta bezbednosti nalazi se zaštita nacionalne države i osnovnih atributa njene suverenosti prvenstveno vojnim sredstvima, razradom mehanizama spoljne i odbrambene politike kako bi se sprečili i izbegli sukobi sa drugim državama i izvojevala pobjeda — ako do sukoba ipak dođe. Nacionalna država opstaje u naporima da reši tzv. bezbednosnu dilemu u sopstvenu korist, što znači da očuva bezbednost progresivnim uvećavanjem vojne moći na račun drugih država.

Novi koncept — koncept ljudske bezbednosti ne osporava značaj nacionalne države, već naglašava jednaku važnost zaštite ljudi, njihovih zajednica i životnog okruženja. Bezbednosne pretnje više ne potiču samo od drugih država, nego i od raznovrsnih prirodnih i društvenih procesa i pojava koje prevazilaze nacionalne granice. Zbog toga politika pružanja efikasnog odgovora mora uključiti i nove nivoe delovanja — globalni, regionalni i potdržavni. Svojevršno predskazanje složene prirode mogućih novih bezbednosnih pretnji pojavilo se pred okončanje Hladnog rata kada je 1986. godine došlo do nesreće u Černobilju, u tadašnjem SSSR-u, čije je dugogodišnje posledice trpelo stanovništvo Srednje i Severne Evrope.

Koncept ljudske bezbednosti se prvi put pojavljuje u Izveštaju o ljudskom razvoju Programa Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) objavljenom 1994. godine, u kojem su kao njegove glavne karakteristike navedeni: univerzalnost, međuzavisnost sastavnih elemenata, naglasak na politici prevencije i antropocentričnost.²² Usledila je potom višegodišnja akademska rasprava bez rezultata o mogućim pravcima sužavanja prvobitnog koncepta, čija širina i obuhvatnost predstavljaju značajno ograničenje za analitičke potrebe. Primera radi, Horhe Nef (Jorge Nef) je ljudsku bezbednost sagledao kao sistem sačinjen od pet međusobno povezanih podsistema — životne sredine, privrede, društva, političke zajednice i kulture.²³ Džordž Meklin (George MacLean) ovim pojmom obuhvata bezbednost pojedinca u neposrednom okruženju, u zajednici sa drugima i u životnoj sredini, u vidu pristupa elementarnim životnim potrebama i u ličnoj sigurnosti od: kršenja osnovnih ljudskih i kolektivnih prava, epidemija,

²¹ Opširnije videti u: Dragan R. Simić, *Nauka o bezbednosti*, Službeni list SRJ i Fakultet političkih nauka, Beograd, 2002.

²² "Human Development Report 1994", UNDP, 1994, http://hdr.undp.org/en/media/hdr_1994_en.pdf.

²³ Gary King and Christopher J. L. Murray, "Rethinking Human Security", *Political Science Quarterly*, Vol. 116, No. 4, 2001–2, p. 591.

nasilja, prinudne migracije, političke korupcije, kriminala, terorizma, prekomerne upotrebe prirodnih resursa i zagađenja.²⁴ Kao što je cinično primetio jedan teoretičar, ljudska bezbednost je i dalje ostala jedna od popularnih ideja poput održivog razvoja — svi se zalažu za to, ali samo mali broj ljudi ima jasnu predstavu o njenoj sadržini.²⁵

Još je teže saglasiti se oko opšteprihvaćenog jedinstvenog spiska temeljnih vrednosti čija efikasna zaštita treba da pojedinca, grupu ili zajednicu učini bezbednim u svetlu pretnji koje je donelo poslehladnoratovsko doba. Za potrebe ovog istraživanja zajedničke vrednosti proklamovane osnovnim ugovorima Evropske unije i Poveljom o osnovnim ljudskim pravima usvojenom na samitu u Nici 2000. godine sagledaćemo shodno novom, proširenom shvatanju bezbednosti u čijem se središtu nalazi briga o čoveku i njegovom blagostanju. Temeljne vrednosti su: vladavina prava, funkcionalne demokratske institucije, tržišna privreda, socijalno blagostanje, kulturno nasleđe, zdrava životna sredina i nesmetano uživanje osnovnih ljudskih prava i sloboda. Klasifikacija nabrojanih vrednosti ima zadatak da olakša analizu, ali je ona uslovna, jer se u društvenoj stvarnosti sadržaji pojedinih vrednosti prepliću i nije ih moguće jasno razgraničiti.

Kako Evropskoj uniji nedostaje najvažniji atribut državnosti, a to je centralizovana hijerarhijski ustrojena politička struktura, samostalna u odnosu na članice, sa isključivom kontrolom nad teritorijom i sa mogućnošću da deluje autoritativno u širokom opsegu pitanja, čini se da valjana analiza bezbednosnih pretnji ne može biti zasnovana na holističkom pristupu. Efekte delovanja transnacionalnog kriminala trebalo bi analizirati u kontekstu složenih normativno uređenih međudejstava aktera u političkim procesima na nacionalnom, nadnacionalnom i transnacionalnom nivou, te povratnog efekta odluka višeg na niži nivo. Države članice štite nabrojane vrednosti kroz institucionalni okvir Evropske unije u oblastima u kojima su prenele deo suverenih prava i dužne su da dosledno sprovode obaveze preuzete u zajedničkim politikama gde još uvek preovlađuje odlučivanje međuvladinog tipa.

Osnovne vrednosti Unije moguće je operacionalizovati tako što će predmet analize biti efekti transnacionalnog delovanja grupa organizovanog kriminala na valjano obavljanje vitalnih javnih funkcija na nadnacionalnom i nacionalnom nivou. Osnovne vrednosti koje čine jezgro bezbednosti Evropske unije otelotvoruju se na praktičnom planu upravo ostvarivanjem u demokratskom

²⁴ Ibid.

²⁵ Roland Paris, "Human Security: Paradigm Shift or Hot Air?", *International Security*, Vol. 26, No. 2, Fall 2001, p. 88.

procesu usvojenih ciljeva programa javnih politika koje sprovode nadnacionalne i nacionalne institucije vršenjem vitalnih javnih funkcija, shodno poverenim ovlašćenjima i u granicama dodeljenih nadležnosti. Rezultati analize biće sintetizovano predstavljani za oba nivoa javnih poslova zbog isprepletanog i istovremenog dejstva pojedinih efekata transnacionalnih kriminalnih aktivnosti u jednoj državi članici, užoj ili široj grupi članica ili na nivou čitave Unije.

Potencijalno kritične tačke bezbednosti Evropske unije

Funkcionisanje tržišnih mehanizama

Osnovna svrha udruživanja ili učešća pojedinaca u kolektivitetima organizovanog kriminala jeste ostvarenje ogromnih prihoda. Po zavisnosti od kretanja na ilegalnim tržištima i po logici koju slede u nameri da maksimalizuju profit, kolektiviteti organizovanog kriminala podsećaju na preduzeća. Suštinska razlika je što kriminalci ne poštuju propise i spremni su da upotrebe širok raspon nedozvoljenih oruđa i sredstava kako bi zaštitili nesmetano odvijanje procesa reprodukcije uloženog kapitala. Utoliko je tačna tvrdnja da organizovani kriminal predstavlja „nastavak poslovanja kriminalnim sredstvima”.²⁶ Rukovođeni logikom maksimalizacije profita i svesni mogućnosti koje pruža finansijska moć, pripadnici podzemlja najčešće pribegavaju korupciji kao osnovnom oruđu zaštite kriminalnih interesa.²⁷ Upotreba korupcije u funkciji zaštite i unapređenja delovanja transnacionalnog organizovanog kriminala sadrži prednosti u odnosu na nasilne obrasce ponašanja.²⁸ Za razliku od nasilja koje privlači pažnju organa gonjenja, ogromni prihodi nezakonito stečeni primarnim kriminalnim poslovima omogućavaju prikriveni upliv u privredni život i uticaj na rad organa vlasti.

²⁶ Phil Williams, “Cooperation Among Criminal Organizations”, in: Monica Serrano and Mats Berdal (eds), *Transnational Organized Crime and International Security: Business as Usual?*, op. cit., p. 68.

²⁷ Margaret E. Beare and R.T. Naylor, “Major Issues Relating to Organized Crime: within the Context of Economic Relationships”, Nathanson Centre for the Study of Organized Crime and Corruption, 14 April 1999, www.ncjrs.gov/nathanson/organized.html.

²⁸ Među brojnim pokušajima pojmovnog određenja korupcije čini se da je za analizu delovanja transnacionalnog organizovanog kriminala najpogodnije shvatanje analitičara Međunarodnog monetarnog fonda Vito Tancija, prema kojem korupcija postoji tamo gde se namerno odstupa od načela nepristrasnosti pri odlučivanju kako bi se izvuklo preimućstvo za sebe ili bliske osobe (Vito Tanzi, “Corruption Around the World”, IMF, *Staff Papers*, Vol. 45, No. 4, December 1998, www.imf.org/external/Pubs/FT/staffp/1998/12-98/pdf/tanzi.pdf, p. 7).

Korupcijski odnos po sebi podrazumeva „zaveru ćutanja” između aktera što dodatno doprinosi većoj delotvornosti kriminalaca.

Transnacionalni organizovani kriminal se ne nalazi u nekakvom „socijalnom vakuumu” već, naprotiv, jednako deluje u području zakonitog i nezakonitog.²⁹ Dugoročni cilj transnacionalnog organizovanog kriminala jeste legalizacija dela aktivnosti prodorom u sektor privatnog preduzetništva, kako bi se uvođenjem nezakonito stečenog novca u zvanične ekonomske tokove osiguralo njegovo nesmetano korišćenje. Zbog toga je neophodno prikrivanje nezakonitog porekla prihoda njihovim premeštanjem, promenom oblika i ulaganjem u tzv. fiktivne firme, odnosno sprovođenje složenog postupka obuhvaćenog pojmom pranje novca.³⁰ Uspešno vođenje kriminalnih poslova zahteva podmićivanje osoba iz privatnog sektora koje su spremne da stručno znanje i veštine koriste protivno zakonima i pravilima profesionalnog kodeksa, kako bi zauzvrat olakšale delovanje transnacionalnog organizovanog kriminala.³¹ Tako se organizovani kriminal neminovno prepliće sa tzv. kriminalom belog okovratnika (*white-collar crime*). Njihov je zajednički imenitelj iznalaženje nezakonitih rešenja za izazove i probleme koji se pojavljuju u profesionalnom radu.³²

Uspostavljanje Zajedničkog tržišta liberalizacijom kretanja roba, kapitala, ljudi i pružanja usluga i uvođenjem evra kao jedinstvene valute — najdalekosežnijim dostignućem dosadašnjeg procesa evropske integracije, istovremeno su olakšani privredni tokovi, ali i delovanje grupa transnacionalnog organizovanog kriminala. Najzastupljeniji vid organizovanog kriminala u Evropskoj uniji posle trgovine drogama su upravo različita dela privrednog i finansijskog kriminala.³³ Prema

²⁹ Više o tome pogledati u: Cathelijne van der Schoot, “‘Red flags’ and the measures presented in the national reports”, in: Henk van de Bunt and Cathelijne van der Schoot (eds), *Prevention of Organised Crime*, Boom Juridische uitgevers, Justitie and Wetenschappelijk Onderzoek en Documentatiecentrum, 2003, www.minjust.nl:8080/b_organ/wodc/publications/ob215_all.pdf, p. 25.

³⁰ Predrag Bejaković, „Pranje novca”, *Pojmovnik*, www.ijf.hr/pojmovnik/pranje_novca.htm.

³¹ Najtraženije su usluge advokata, javnih beležnika, poreskih savetnika, knjigovođa i revizora čiji je zadatak da veštom zloupotrebom nedostataka normativnog okvira osiguraju privid legalnosti kriminalnim poslovima (Cathelijne van der Schoot, “‘Red flags’ and the measures presented in the national reports”, op. cit., p. 28).

³² O fenomenu kriminala belog okovratnika detaljnije pročitati u: David Nelken, “White-Collar Crime”, in: Mike Maguire, Rod Morgan and Robert Reiner (eds), *The Oxford Handbook of Criminology*, Oxford University Press, Oxford, 2002, pp. 844–73.

³³ “Financial and Property Crimes”, January 2006, Europol, www.europol.europa.eu/publications/Serious_Crime_Overviews/overviewFCPC.pdf, p. 11.

podacima dostupnim u javnim verzijama godišnjih izveštaja Evropola o organizovanom kriminalu u Evropskoj uniji, u razdoblju od 2004. godine do danas, pretnju valjanom funkcionisanju jedinstvenog tržišta predstavljaju krivična dela u oblasti kršenja prava intelektualne svojine, privrednog kriminala, izbegavanja plaćanja poreza, akciza i carina i pranja novca.

Najveću pretnju u pogledu štetnih posledica po finansijske i ekonomske interese Unije i bezbednost njenih građana predstavlja kršenje prava intelektualne svojine, jer svake godine prouzrokuje značajan gubitak u prikupljanju javnih prihoda zbog delovanja u „sivoj” zoni ekonomije i ukidanje oko 200 000 radnih mesta u preduzećima čija se roba krivotvori.³⁴ Krivotvore se proizvodi široke potrošnje: odevni predmeti, hrana, piće, cigarete, kozmetika, lekovi, delovi za uređaje, mašine i motorna vozila, telefoni, igračke i, posebno u poslednje vreme, kompjuterski programi i igre, filmovi i muzika. Budžeti Unije i država članica, odnosno građani u krajnjoj liniji, ostaju uskraćeni za milionske iznose poreskih i drugih prihoda na godišnjem nivou zbog toga što se krivotvorena roba po pravilu prodaje na crnom tržištu. Poslovni ciljevi i interesi preduzeća neposredno su ugroženi uskraćivanjem profita koji bi inače regularno ostvarili na tržištu, dok im na duži rok štetu čini kompromitovanje robnih marki usled činjenice da su krivotvoreni proizvodi lošijeg kvaliteta. Postojan gubitak prihoda u dužem razdoblju neminovno vodi slabljenju kompanijâ i neefikasnom trošenju resursa, što slabi njihov položaj na tržištu i čini ih neravnopravnim učesnicima u odnosu na ostala preduzeća. Kršenje prava intelektualne svojine ne dovodi samo do kršenja prava potrošača, već može neposredno da se odrazi na bezbednost ljudi kada su u pitanju, na primer, krivotvoreni lekovi ili delovi za motorna vozila (čak i za avione) koji su proizvedeni bez poštovanja neophodnih zdravstvenih odnosno tehničko-tehnoloških standarda.

Različiti vidovi malverzacija radi izbegavanja plaćanja poreza na dodatu vrednost takođe predstavljaju realnu pretnju funkcionisanju Zajedničkog tržišta i ograničavaju prikupljanje budžetskih prihoda. Primera radi, prevare prilikom nabavke prehrambenih proizvoda radi trgovine unutar Evropske unije omogućuju trgovcima na veliko i malo koji sarađuju sa kriminalcima da robu kupljenu bez uračunatog poreza na dodatu vrednost preprodaju po nižim maloprodajnim cenama, što remeti tržišnu konkurenciju u prehrambenoj industriji.³⁵ U slučaju tzv. karusel prevare dolazi do višestruke utaje poreza na dodatu vrednost jer se roba

³⁴ “2005 EU Organised Crime Report — Public version”, Europol, 25 October 2005, www.europol.europa.eu/publications/Annual_Reports/EuropolAnnualReport2005.pdf, p. 20.

³⁵ Ibid., pp. 18–9.

— najčešće manje veličine, a veće vrednosti (npr. mobilni telefoni i kompjuterski delovi), kreće između trgovaca iz više članica Unije. Prezare u vidu preusmeravanja neke od akciznih roba takođe se odvijaju između različitih zemalja članica Evropske unije (npr. alkoholna pića, cigarete, gorivo ili dr. roba upućuju se u lažne magacine navedene kao legalno odredište – crno tržište).³⁶

Količina i kvalitet falsifikovanih apoen evra rastu iz godine u godinu, što je posledica pojeftinjenja i lakše dostupnosti neophodne štamparske tehnologije, angažovanja stručnjaka, rasprostranjene upotrebe (13 zemalja) i jačanja vrednosti u odnosu na američki dolar. Tokom 2004. godine zaplenjeno je 27,7 odsto krivotvorenih novčanica više nego prethodne, 2003. godine. O razmerama zarade koju falsifikovanjem ostvaruju kriminalne grupe najbolje svedoči podatak da je 2003. godine oduzeto 570 000 novčanica sa nominalnom vrednošću od oko 30 miliona evra. Dok je cena „proizvodnje” jedne novčanice oko osam odsto njene nominalne vrednosti, tržišna cena dostiže 35–40 odsto.³⁷ Najveći prosečni udeo u otkrivenoj količini falsifikovanih novčanica ima apoen od 50 evra (40–45 odsto) jer je najlakši za ubacivanje u opticaj. Premda je mala verovatnoća da bi moglo da dođe do krupnih poremećaja u privrednim i novčanim transakcijama, jasno je da se ozbiljnost pretnje ovog vida transnacionalnog delovanja grupa organizovanog kriminala nikako ne sme potceniti. Tokom 2005. godine samo su apoeni od 50 evra prouzrokovali štetu privredi unutar Evropske unije u vrednosti od preko 19 miliona evra.³⁸

Navedena uloga napretka u tehnologiji štampanja za krivotvorenje novca pokazuje da kolektiviteti transnacionalnog organizovanog kriminala sistematično prate tehničke i tehnološke inovacije i uklapaju ih u taktiku vršenja krivičnih dela. Takav trend je vidljiv i u oblasti privrednog kriminala. Izveštaj Evropolu o procenama pretnji organizovanog kriminala Evropskoj uniji, objavljen juna 2007. godine, daje procene o trendu porasta rizika od angažovanja kriminalnih struktura u cilju zloupotrebe elektronskih oblika poslovanja, posebno u bankarskom sektoru.³⁹ Ipak, elektronska komunikacija najviše je olakšala najkritičniju fazu delovanja organizovanog kriminala — prikriivanje nezakonitog porekla prihoda pranjem novca.

³⁶ Ibid.

³⁷ “2004 European Union Organised Crime Report — Open version”, Europol, December 2004, www.europol.europa.eu/publications/Annual_Reports/EuropolAnnualReport2004.pdf, p. 13. Predmet krivotvorenja su i pasoši, čekovi, karte za koncerte itd.

³⁸ “2005 EU Organised Crime Report — Public version”, op. cit., p. 21.

³⁹ “EU Organised Crime Threat Assessment 2007”, June 2007, Europol, [www.europol.europa.eu/publications/European_Organised_Crime_Threat_Assessment_\(OCTA\)/OCTA2007.pdf](http://www.europol.europa.eu/publications/European_Organised_Crime_Threat_Assessment_(OCTA)/OCTA2007.pdf), p. 18.

Pranje novca je skup transakcija i operacija kojima se novac stečen kriminalnim aktivnostima prenosi preko granica dveju ili više država kako bi se uključio u regularne finansijske tokove.⁴⁰ Najviše korišćeni metodi pranja novca na prostoru Evropske unije su: sistem transfera novca u gotovini (*Cash Deposit System*), tzv. podzemno bankarstvo (*underground banking*) zasnovano na mreži poverljivih posrednika, prenos posredstvom kurira, legalne kockarnice, ulaganje u nekretnine i zakonito poslovanje (pretežno sa velikim obrtom gotovine). Legalno osnovana preduzeća nalaze se u delimičnoj ili potpunoj svojini kriminalaca ili bliskih saradnika iz podzemlja i prema procenama Evropolu većina registrovanih grupa organizovanog kriminala ih (zlo)upotrebljava pri izvršenju protivzakonitih radnji. Čest je slučaj da se kao paravan koriste turističke agencije i ugostiteljski objekti, špediterske, izvozno-uvozne i transportne kompanije i skladišta, posebno za trgovinu ženama radi seksualnog iskorišćavanja i za krijumčarenje nedozvoljenih roba i ilegalnih imigranata. Organizovani kriminal, posredstvom kontrolisanih preduzeća, ima pristup pozamašnim sredstvima iz nacionalnih ili nadnacionalnih fondova namenjenih razvoju siromašnih regiona Evropske unije, poput ranije prakse mafije u južnom delu Italije. Visok nivo prisustva klasičnog kriminala kao jedne od grana „industrije” organizovanog kriminala remeti privredne tokove i tržišne mehanizme poskupljenjem poslovanja — neposrednim gubicima u vidu ukradenih resursa i potrebom za dodatnim ulaganjem u bezbednosne sisteme ili stvaranjem negativne predstave o stanju bezbednosti u nekom gradu ili regionu koja može da odbije potencijalne investitore i turiste.⁴¹

Specifičnost pranja novca i njegove povezanosti sa organizovanim kriminalom ogleda se u tome što se istovremeno pojavljuje i kao proizvod i kao pretpostavka postojanja ostalih vidova organizovanog kriminala. Krivično delo pranja novca posledica je prethodno počinjenih krivičnih dela sa elementima organizovanog kriminala, ali bez pranja novca kriminalna aktivnost teško može biti uspešno nastavljena. Nesmetano finansijsko jačanje omogućuje grupi da poboljša vlastitu sposobnost u odnosu na konkurentske kriminalne strukture — tehničkim opremanjem ili uticajem na pojedine pripadnike vlasti putem korupcije. Korupcija se pojavljuje kao jedan od „troškova poslovanja”, neophodan za bezbedan prelazak iz „crne” ili „sive” zone u oblast regulisanu pravnim normama.

⁴⁰ Predrag Bejaković, „Pranje novca”, op. cit.

⁴¹ Jan Van Dijk, “Organized Crime and Collective Victimization”, Paper for International Conference “Corruption and Organized Crime: Bridging Criminal and Economic Policies”, 23–24 June 2006, Center for the Study of Democracy, Sofia, www.tilburguniversity.nl/intervict/news/06-06-23-paper.pdf, p. 13.

Ubacivanje nezakonito stečenog novca u finansijski sistem Evropske monetarne unije nosi raznorodne rizike za ekonomske procese koji se odvijaju na Zajedničkom tržištu. Pranje velikih iznosa finansijskih sredstava izaziva veštačke promene u potražnji novca što može da izazove monetarnu nestabilnost, nestabilnost kamata i kursa evra. Funkcionisanje mehanizma pranja novca podriiva integritet finansijskog sistema, prevashodno bankarskog podsistema, i podstiče rast nepoverenja kod građana i preduzetnika. Pored gubitka motiva za novim investicijama, postojanje prakse legalizacije nezakonito stečenog novca može na duži rok da dovede do izmeštanja ekonomske moći sa tržišta na kriminalne strukture.

Zaštita osnovnih prava i sloboda i ostvarenje socijalnog blagostanja

Uloga države u usmeravanju društvenih procesa i odnosa značajno je narasla tokom poslednjih stotina godina. Nagli rast nezadovoljstva nižih slojeva stanovništva izazvan štetnim posledicama razvoja kapitalističkog društvenog modela prouzrokovao je u prvoj polovini dvadesetog veka nemire u razvijenim zemljama i ukazao na neophodnost redefinisivanja odnosa države i građanskog društva. Država nije više mogla da „čuva” demokratski poredak, slobodnu ekonomsku inicijativu i privatnu svojinu, već je morala da efikasno odgovori na politički artikulisane zahteve za uključenjem brige o blagostanju građana u osnovne ciljeve javne politike. Intervencija vlasti obuhvatila je skoro sve oblasti života – država je prerasla u aktivnog učesnika u privredi, obrazovanju, zdravstvenoj zaštiti i nizu drugih aktivnosti koje su stotina godina ranije smatrane isključivim pitanjima privatne sfere. Socijalna politika postala je važan element javne politike i u pojedinim zapadnoevropskim zemljama otelotvorena u modelu države društvenog staranja (*welfare state*) kojim je obuhvaćeno ostvarenje stabilnih cena, pune zaposlenosti, skladnog privrednog rasta, dijaloga vlasti, preduzetnika i sindikata i većih poreskih zahvatanja sa ciljem da se predupredi pojava socijalnih napetosti i kriza. Ostvarenje opisanog modela neposredno je povezano sa jačanjem svesti o značaju zaštite osnovnih ljudskih prava, posebno ekonomskih i socijalnih prava, koje je obeležilo posleratni period. Navedene vrednosti su od samog početka bile ugrađene u proces evropske integracije, pa se tako među ciljevima osnivanja Evropske zajednice navode unapređenje skladnog, uravnoteženog i trajnog privrednog razvoja, visok stepen zaposlenosti i socijalne zaštite i podizanje nivoa i kvaliteta života.⁴²

⁴² „Ugovor o osnivanju Evropske zajednice” (prečišćen tekst), član 2, u: Duško Lopandić (prir.), *Ugovor o Evropskoj uniji: Rim, Mاستriht, Amsterdam*, Međunarodna politika, Službeni list SRJ, Pravni fakultet, Fakultet političkih nauka i Institut ekonomskih nauka, Beograd, 1999, str. 73.

Život, telesni i psihički integritet i zdravlje pojedinca — najvažnija su ljudska prava koja su države članice i nadnacionalne institucije dužne da štite i elementarna su pretpostavka za nesmetano uživanje ostalih prava i sloboda. Glavne pretnje po navedena temeljna prava u kontekstu delovanja organizovanog kriminala potiču od ilegalne trgovine narkoticima i ljudima, posebno ženama i decom radi seksualnog iskorišćavanja.

Upotreba biljaka sa psihoaktivnim supstancama — hemijskim supstancama koje izazivaju prolazne promene raspoloženja, misaonog toka i ponašanja, može se pratiti do prapočetaka civilizacije. Antropološko izučavanje života primitivnih zajednica uticalo je na pojavu pretpostavke da su droge bile poznate još u mlađem kamenom dobu (razdoblje od 40.000 do 10.000 godina p.n.e). Ipak, pouzdani dokazi o njihovoj upotrebi nalaze se u materijalnim ostacima starih kultura: kineske, indijske, sumerske, helenske i pretkolumbovskih kultura Amerike. Droga je za obične članove zajednice bila tabuu i korišćena je pod strogom kontrolom vračeva (kasnije svešteničke kaste) u tačno određene svrhe, prvenstveno za religijske obrede i lečenje.⁴³ Upoznavanje zapadne civilizacije sa tradicijom korišćenja droga odvijalo se uporedo sa otkrivanjem i kolonijalnim osvajanjem dotada nepoznatih kontinenata i naroda. Laboratorijska i psihijatrijska ispitivanja sprovedena sredinom dvadesetog veka značajno su doprinela stvaranju više novih, veštačkih droga koje se mogu podeliti na depressive (pružaju veštački osećaj opuštanja od stresa), stimulanse (pojačavaju aktivnost centralnog nervnog sistema) i halucinogene (izazivaju promenu mentalnog stanja u vidu euforije, nervoze, senzorne deprivacije, halucinacija, paranoje i depresije).⁴⁴

Do naglog širenja upotrebe droga došlo je pod uticajem ideologije tzv. Novog doba (*New Age*). koju su šezdesetih godina prošlog veka zagovarali novi društveni pokreti (prvenstveno tzv. hipi pokret) nastali iz pobune mladih protiv materijalističkih vrednosti potrošačkog društva, ratova i zagađenja životne sredine.⁴⁵ Ideja o potrebi preobražaja ličnosti modernog racionalističkog čoveka dostizanjem stanja izmenjene svesti postala je jedna od osnovnih ideoloških postavki, a narkotici legitimno sredstvo za navodno ostvarenje viših nivoa svesnosti i kosmičkog jedinstva. Na taj način postavljena je krhka granica između

⁴³ O poreklu i društvenoj ulozi droga više videti u: Stevan P. Petrović, *Stanja izmenjene svesti*, Dečije novine, Gornji Milanovac, 1990.

⁴⁴ "What is drug abuse?", United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC), www.unodc.org/unodc/en/drug_demand_abuse.html.

⁴⁵ Detaljnije videti u: Mišel Lakroa, *New Age: ideologija Novog doba*, Klio, Beograd, 2001.

upotrebe i zloupotrebe droga, pa su one vremenom poprimile obeležje elementa masovne kulture i pratećih potkulturnih obrazaca ponašanja. Postojano širenje zloupotrebe droga u poslednje tri decenije prouzrokovalo je formiranje ilegalnog tržišta i otvorilo novo profitabilno područje transnacionalnog delovanja grupa organizovanog kriminala. O razmerama globalnog tržišta svedoče procene Kancelarije Ujedinjenih nacija za drogu i kriminal sačinjene 2004. godine, prema kojima oko 200 miliona ljudi — pet odsto svetskog stanovništva starosne dobi između 15 i 64 godine, koristi neku od brojnih vrsta narkotika.⁴⁶

Evropska unija je, zbog visoke platežne moći, posle SAD najznačajniji region za delovanje trgovaca drogama, posebno usled povećane potražnje kokaina, marihuane i amfetamina u poslednjih nekoliko godina i stabilne potrošnje heroina. Čitav evropski kontinent u godišnjoj globalnoj vrednosti ilegalne trgovine drogama učestvuje sa trećinom ili 106 milijardi američkih dolara.⁴⁷ Zbog toga ne čudi podatak redovno sadržan u godišnjim izveštajima Evropolu da proizvodnja i ilegalna trgovina narkoticima predstavljaju najprofitabilnije, te stoga primarne, nezakonite delatnosti transnacionalnog organizovanog kriminala na teritoriji država članica Evropske unije. Narkotici poput kanabisa, heriona i kokaina krijumčare se iz Južne Amerike, Avganistana, jugoistočne Azije, Maroka, Albanije tzv. atlantskim pravcem, balkanskim pravcem i Putem svile i ulaze na teritoriju Unije sredstvima kopnenog, pomorskog i vazdušnog saobraćaja u više tačaka u zapadnoj, južnoj i istočnoj Evropi.⁴⁸

Sintetičke droge, prvenstveno narkotici na bazi amfetamina (amfetamin, meta-amfetamin, ekstazi) većinom se proizvode unutar Unije (pretežno u Holandiji, Belgiji i Poljskoj) i zadovoljavaju evropsku potražnju. Operativni podaci ukazuju na postojan trend rasta potrošnje ove vrste narkotika iz godine u godinu kao najpopularnijih posle kanabisa i beleže pad cena najverovatnije uslovljen stabilnim snabdevanjem.⁴⁹ Specifičnost koja daje značajno preimućstvo proizvodnji i potrošnji sintetičkih u odnosu na ostale droge ogleda se u tome što su potrebna relativno mala novčana sredstva za pokretanje proizvodnje, sirovine su lako dostupne, tehnologija i aparatura jednostavni i jeftini, pa je moguće napraviti veliki

⁴⁶ Najtraženije droge na ilegalnom tržištu su: indijska konoplja (marihuana), amfetamini, kokain, opijati (najviše herion) i ekstazi. Navedeno prema: *The World Drug Report 2005*, UNODC, 2005, www.unodc.org/pdf/WDR_2005/volume_1_web.pdf, p. 23.

⁴⁷ Ibid., p. 128.

⁴⁸ Detaljnije pogledati u: “2005 EU Organised Crime Report — Public version”, op. cit., pp. 9–14.

⁴⁹ “Amphetamine-type stimulants in the European union 1998–2007”, Europol contribution to the Expert Consultations for the UNGASS assessment, July 2007, Europol, www.europol.europa.eu/publications/Serious_Crime_Overviews/EuropolUNGASSAssessment.PDF, p. 6.

obrt uloženog kapitala za kratko vreme. Posmatrano sa stanovišta potencijalnog korisnika sintetičke droge su jeftine, jednostavne za upotrebu, lako se mogu sakriti i mala je verovatnoća otkrivanja njihove duže zloupotrebe. Prosečna cena tablete ekstazija na tržištu Unije kretala se 2004. godine u rasponu od tri do 16 evra, grama amfetamina između četiri i 64 evra, dok se jedinica LSD-a prodavala za iznos od 2,5 do 12 evra.⁵⁰ U severnim članicama Unije zabeležen je porast ilegalne trgovine farmaceutskim proizvodima klasifikovanim kao narkotici kao na primer veštačke zamene za opijum i metadon, dok posebnu opasnost predstavlja povećana prodaja anabolika posredstvom Interneta koje narkomani takođe koriste kao zamenu za prave narkotike. Internet prodaja omogućuje anonimnost prodavca i kupca i olakšava nabavku zabranjenih supstanci.⁵¹

Transnacionalni organizovani kriminal predstavlja neposrednu i jasno vidljivu pretnju po bezbednost pojedinca i zajednice, jer zloupotreba prirodnih i veštačkih narkotika ima višestruko štetno dejstvo na ljudski organizam i ponašanje. Korišćenje psihoaktivnih supstanci izaziva mentalna oštećenja, promene u kognitivnim sposobnostima i moći pamćenja. U slučaju intravenoznih narkomana opšte urušavanje zdravstvenog stanja prati visok rizik od dobijanja tzv. seksualno prenosivih bolesti, poput HIV-a i hepatitisa C. Uživaoци među mladim naraštajima su svesni potencijalnih opasnosti o čemu svedoče rezultati istraživanja sprovedenog 2004. godine, koji su otkrili strahovanja da će zbog upotrebe narkotika oboleti od psihičkih problema i seksualno prenosivih bolesti, te da će imati problema sa zakonom.⁵² Realan rizik od razvoja fiziološke i psihološke zavisnosti može trajno da naruši zdravstveno stanje oštećenjem vitalnih organa, dok je krajnji ishod često smrt prouzrokovana unošenjem prevelike doze droge u organizam. U Evropskoj uniji svake godine od zdravstvenih problema prouzrokovanih korišćenjem narkotika umre oko 8000 pretežno mladih osoba, mada je opravdano pretpostaviti da je realan broj iznad procenjenog.⁵³

Zloupotreba narkotika ima i socijalne posledice jer izaziva promene u ljudskom ponašanju i unosi element agresivnosti koji potom ozbiljno i dugoročno

⁵⁰ "Drug availability and drug markets: prices and purity information", *Statistical bulletin 2006*, European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (EMCDDA), <http://stats06.emcdda.europa.eu/en/page049-en.html>.

⁵¹ Ibid., pp. 19–29. Uporediti sa: "Drugs", March 2006, Europol, www.europol.europa.eu/publications/Serious_Crime_Overviews/drugs2005.pdf.

⁵² "Young people and drugs", Flash Eurobarometer 158, June 2004, http://ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl158_en.pdf, p. 32.

⁵³ Podatak naveden prema Internet prezenaciji Generalnog direktorata Evropske komisije za zaštitu zdravlja i potrošača: http://ec.europa.eu/health/ph_determinants/life_style/drug/drug_en.htm.

narušava odnose u porodici i široj društvenoj zajednici. Zloupotreba narkotika podstiče nasilje zavisnika, koji u težnji da nabavi novac neophodan za redovnu dozu ulazi u začarani krug izvršenja krivičnih dela najčešće protiv imovine. Primera radi, jedan heroinski zavisnik mora u toku godine da počini oko 200 krivičnih dela kako bi zadovoljio finansijske potrebe za drogom.⁵⁴ Utoliko se čini prilično onespokojavajućom procena da u Evropskoj uniji živi između 850 000 i 1,3 miliona teških intravenoznih zavisnika — potencijalnih najamnika grupa organizovanog kriminala.⁵⁵ Pored toga, poznati su i slučajevi krvnih i seksualnih delikata počinjenih u stanju izmenjene svesti prouzrokovanom prethodnim uzimanjem narkotika. Socijalne implikacije uživanja narkotika posmatrano na duži rok su povećanje budžetskih izdataka u vidu troškova zdravstvene i socijalne zaštite i finansijskih sredstava neophodnih za rad ostalih javnih službi u čijoj nadležnosti se nalazi suzbijanje ovog problema. Uvlačenje mladih osoba u narkomaniju može se sagledati i kao grubo kršenje niza osnovnih ljudskih prava i sloboda — na život, dostojanstvo, telesni i psihički integritet, imovinu, slobodan razvoj intelektualnih sposobnosti, lično blagostanje itd.

Trgovina ljudima predstavlja drugi najunosniji vid organizovanog kriminala sa godišnjim globalnim profitom koji stručnjaci Ujedinjenih nacija i Međunarodne organizacije za migracije procenjuju na iznos od sedam do deset milijardi američkih dolara. Visok prihod u spoju sa relativno malim rizikom od otkrivanja i kažnjavanja snažno motiviše kriminalne grupe da tretiraju ljude kao svojevrsno kapitalno dobro koje donosi zaradu „vlasniku” i može se dalje prenositi u „vlasništvo” drugih. Kriminalno iskorišćavanje žrtava u okviru trgovine ljudima odvija se u obliku prinudnog (ropskog) rada, nezakonite trgovine ljudskim organima i, u najvećoj meri, u svrhu prinudne seksualne eksploatacije žena i dece. Postojanje fenomena trgovine ljudima temelji se na nepodudarnosti niskog nivoa životnog standarda karakterističnog za siromašna društva i naraslih očekivanja građana tih društava u pogledu blagostanja. Potraga za boljim uslovima života opredeljuje građane manje razvijenih i tranzicionih zemalja da uprkos ogromnim rizicima pokušaju da se ilegalnim putevima domognu teritorije Evropske unije.

Posebno težak vid trgovine ljudima predstavlja trgovina decom. Prema procenama pojedinih međunarodnih vladinih i nevladinih organizacija svake

⁵⁴ Phil Williams, “Transnational Criminal Organisations and International Security”, *Survival*, Vol. 36, No. 1, Spring 1994, p. 329.

⁵⁵ Internet prezenacija Generalnog direktorata Evropske komisije za zaštitu zdravlja i potrošača, op. cit.

godine na svetskom nivou preko jednog miliona dece postane deo lanca trgovine, pri čemu kriminalne strukture steknu profit u vrednosti višoj od jedne milijarde evra.⁵⁶ Deca – žrtve trgovine donose „zaradu” kriminalnim grupama kroz: prinudno prosjačenje, vršenje krivičnih dela, učestvovanje u oružanim sukobima, radni angažman, nezakonito usvojenje, sklapanje braka, seksualnu i pornografsku eksploataciju.⁵⁷ Seksualno iskorišćavanje obuhvata regrutovanje i prinudno uključivanje deteta u prostituciju i izvođenje sa pornografskim sadržajem, kao i seksualne aktivnosti sa detetom uz upotrebu prinude, pretnje silom ili sile, novca ili drugih oblika nagrade, te zloupotrebom odnosa poverenja, autoriteta i uticaja koji odrasla osoba ima sa detetom. Deo seksualnog iskorišćavanja predstavljaju i zloupotrebe u kontekstu proizvodnje, distribucije, širenja, prenosa i objavljivanja pornografskih sadržaja sa decom.

Do proširenja Unije na 25 odnosno 27 zemalja, 15 „starih” država članica je u lancu trgovine ljudima pretežno bilo pozicionirano kao tačke krajnjeg odredišta. Nakon pristupanja bivših socijalističkih zemalja, koje su u međunarodnim statistikama vođene prvenstveno kao zemlje porekla ili tranzita trgovine ljudima, stanje se izmenilo, jer su sada delovi tzv. istočnog i balkanskog pravca krijumčarenja ljudi internalizovani. Studija Kancelarije Ujedinjenih nacija za narkotike i kriminal objavljena 2006. godine svrstala je baltičke zemlje, Poljsku, Češku, Slovačku, Mađarsku, Rumuniju i Bugarsku u grupu zemalja iz kojih se regrutuje najveći broj žrtava trgovine ljudima.⁵⁸ Operativni podaci prikupljeni pod okriljem Evropola ukazuju da su se grupe organizovanog kriminala iz „starih” i „novih” članica Unije već interesno povezale ili ako su i ranije saradivale, sada su uspostavile lakšu komunikaciju. Primera radi, bugarske kriminalne grupe trguju decom radi usvojenja u saradnji sa lokalnim kriminalcima u Italiji, Francuskoj i Portugalu.⁵⁹ Pornografski sadržaji sa decom postali su tokom poslednjih deset godina lakše dostupni u zemljama članicama Unije zbog naglog razvoja komunikacionih tehnologija i Interneta, te ogromnog rasta broja korisnika ličnih računara. Sistem elektronskog plaćanja posredstvom Interneta omogućio je efikasniju i jeftiniju korespondenciju između proizvođača, vebmastera i korisnika dečije pornografije, što je otežalo otkrivanje inače složeno organizovanih pedofilskih mreža.

⁵⁶ “2005 EU Organised Crime Report”, op. cit., p. 16.

⁵⁷ Više o trgovini decom videti u: *Trgovina decom u Srbiji: pretnja i realnost*, Centar za prava deteta, Beograd, 2006.

⁵⁸ “Trafficking in Persons: Global Patterns”, April 2006, United Nations Office on Drugs and Crime, www.unodc.org/documents/human-trafficking/HT-globalpatterns-en.pdf, p. 58.

⁵⁹ “2005 EU Organised Crime Report”, op. cit., pp. 16–7.

Pretnja koju transnacionalni organizovani kriminal predstavlja za ljudsku bezbednost u slučaju trgovine narkoticima slična je po sadržaju i posledicama pretnji trgovine ljudima. Trgovina ženama i decom radi seksualne eksploatacije ne predstavlja samo „obično” krivično delo, već teško kršenje osnovnih ljudskih prava i sloboda — zapravo je obnova nekadašnje viševekovne trgovine robljem. Stoga ne čudi što je Poveljom o osnovnim ljudskim pravima, usvojenom 2000. godine na samitu u Nici, izričito zabranjena trgovina ljudima (član 5). Redovna primena drastičnih oblika psihičkog i fizičkog nasilja sa trajnim posledicama ili čak smrtnim ishodom tipičan je model kontrole žrtava i očuvanja procesa „reprodukcije” kapitala uloženog u ženu gurnutu u lanac prostitucije ili u dete koje prinudno prosi. Česta meta ucena i nasilja su same porodice žrtava trgovine, jer na taj način kriminalci efikasnije kontrolišu ponašanje odnosno eksploataciju žrtve. Trgovina decom predstavlja najteži oblik krivičnog dela trgovine ljudima i najdrastičniji vid kršenja ljudskih odnosno dečijih prava na skladan i neometan rast i razvoj ličnosti, jer su žrtve bespomoćne i time lako podložne različitim vidovima psihičke manipulacije. Preživljeno nasilje ostavlja duboke tragove u ličnosti, pa čak i kada se oslobodi ropstva žrtvi predstoji dugačko razdoblje povratka u normalan društveni život, što zahteva specijalan tretman u zdravstvenim i socijalnim ustanovama. Kako su žrtve po pravilu mlade žene, gubitak za društvo je višestruk i neprocenljiv.

Pravo na imovinu — pravo svakog fizičkog i pravnog lica da mirno uživa u svojoj pokretnoj i nepokretnoj imovini, temeljno je ljudsko pravo i zbog egzistencijalnog značaja jednako je pravu na život, lični integritet i slobodu. Merene upotrebom i simboličkom vrednošću (kao pokazatelj socijalnog statusa), nepokretna i pokretna imovina imaju ogromnu važnost u životu većine ljudi vaspitanih u uskim granicama materijalističke paradigme tzv. zapadnog civilizacijskog kruga. Zbog toga aktivnosti organizovanog kriminala usmerene na protivpravno otuđenje imovine neposredno pogađaju interese građana i preduzeća u Uniji. O razmerama imovinskih krivičnih dela možda najbolje govori statistički podatak da se svake sekunde na teritoriji Evropske unije izvrši po jedan delikt ove vrste.⁶⁰ Nije svako kriminalno delo protiv imovine proizvod delatnosti organizovanog kriminala, ali je kriminalističko-obaveštajnim analizama država članica i Evropola ustanovljeno da je učešće kolektiviteta organizovanog kriminala u falsifikovanju ili zloupotrebi platnih kartica, oružanim pljačkama poslovnih prostorija i prodavnica sa luksuznom ili robom visoke vrednosti, krađi kontejnera i tovara iz kamiona naglo poraslo u poslednjih nekoliko godina.

⁶⁰ “Financial and Property Crimes”, op. cit., p. 2.

Organizovanje lanca krađe i prodaje ukradenih vozila najprofitabilniji je vid imovinskog kriminala na prostoru Unije posmatrano kroz odnos rizik–korist. Prema procenama Evropola svake godine nestane 1,3 miliona motornih vozila, od čega u 60 do 70 odsto slučajeva vlasnik ponovo dođe u posed svog vozila.⁶¹ Pošto prema navedenim podacima godišnje trajno nestane oko 450 000 vozila, a uz procenu da kriminalci po ukradenom vozilu zarade oko 15 000 evra, može se opravdano zaključiti da ukupan godišnji prihod samo u ovoj „grani” industrije organizovanog kriminala iznosi preko 6,5 milijardi evra.⁶² Vozila se krađu radi preprodaje, u celini ili delovima, na crnim tržištima unutar same Unije i zemalja u njenom okruženju (u balkanskim zemljama, Ukrajini, Belorusiji, Rusiji, zemljama Severne Afrike i Bliskog istoka). Kriminalci ukradena motorna vozila koriste u izvršenju drugih nezakonitih radnji (pljačke, krijumčarenje robe i ljudi) ili ogroman prihod stečen njihovom preprodajom ulažu u širenje ostalih vidova kriminalne delatnosti.

Bezbednosna pretnja po vlasništvo nad motornim vozilima postojano raste jer je proširenje Evropske unije na 27 zemalja omogućilo lako i brzo prebacivanje ukradenih vozila sa krivotvorenom dokumentacijom sa jednog na drugi kraj Unije. Usled proširenja panevropsko kriminalno tržište postalo je dostupno za grupe organizovanog kriminala iz Poljske, Estonije, Litvanije i Bugarske. Kriminalci prate tehnološke inovacije i poseduju uređaje za razbijanje mehaničkog ili elektronskog obezbeđenja i uspešno usavršavaju načine falsifikovanja identiteta vozila. Visok stepen neposredne pretnje organizovanog kriminala po ličnu bezbednost vlasnika vozila proističe iz preusmeravanja kriminalnog metoda sa provale u parkirano vozilo na otmice, koje u sve većem broju slučajeva uključuju oružano nasilje.⁶³

Funkcionisanje demokratskih institucija i poštovanje vladavine prava

Koliko god da je bezbednosna pretnja od delovanja transnacionalnog organizovanog kriminala na život, imovinu i nesmetano uživanju osnovnih prava pojedinca neposredna i jasno vidljiva, čini se da je njeno višestruko štetno dejstvo na nivou političke zajednice teško precizno odrediti. Ipak, među teoretičarima

⁶¹ “2005 EU Organised Crime Report”, op. cit., p. 22.

⁶² “An Overview of Motor Vehicle Crime from a European Perspective”, January 2006, Europol, www.europol.europa.eu/publications/Serious_Crime_Overviews/overview-Motor_vehicle_crime_2006_1.pdf, p. 1.

⁶³ Ibid., pp. 1–2.

različitih društvenih disciplina postoji saglasnost da organizovani kriminal ometa rad javnih službi, podriva vladavinu prava i funkcionisanje demokratskih institucija i na duži rok podstiče destabilizaciju društvenog poretka. Kao konceptualno polazište u analizi stepena bezbednosne pretnje transnacionalnog organizovanog kriminala Evropskoj uniji može biti korisna tipologija pretnje organizovanog kriminala po državu koju je sačinio Piter Lupša (Peter Lupsha). Tipologija prikazuje evoluciju odnosa između subjekata organizovanog kriminala i države raščlanjenu u tri faze: 1) predatorska faza, u kojoj kolektiviteti organizovanog kriminala postepeno ulaze u privredne tokove zaobilazeći legitimne tržišne strukture; 2) parazitska faza, u kojoj kriminalci ulaze u poslovni svet, lokalni i regionalni politički život, uz stvaranje „sive” zone privrede i postepeno preuzimanje zadataka sličnih javnim funkcijama; 3) simbiotska faza, u kojoj su kriminalne grupe potpuno integrisane u ekonomske i političke institucije države i poseduju značajnu političku moć.⁶⁴

Subjekti organizovanog kriminala štite vlastito delovanje monopolizacijom ilegalnih tržišta (fizičkim uklanjanjem konkurencije ili uspostavljanjem saradnje u vidu oligopola), rešavanjem sporova oko prostornog razgraničavanja kriminalnih poslova, učvršćivanjem unutrašnje discipline, prikrivanjem izvršenih krivičnih dela i zastrašivanjem svedoka i javnih funkcionera i službenika zaduženih za suzbijanje nezakonitosti. Fizičko nasilje najčešće se primenjuje u vidu likvidacije protivnika iz kriminalne sredine, novinara i zvaničnika javne vlasti, dok se psihičko nasilje ogleda u upućivanju pretnji i ucena. Povećano korišćenje pretnji nasiljem i nasilja usmerenog na policajce i ostale javne službenike predstavlja nov trend u kriminalnom miljeu Evropske unije. Na primer, u relativno bezbednoj zemlji poput Švedske zabeležena je pojava sistematske primene nasilja bandi motorciklista i zatvorenika prema policajcima odnosno zatvorskim čuvarima, dok su na meti organizovanog kriminala i carinski službenici zajedno sa porodicama.⁶⁵ Grupe koje se bave krijumčarenjem u većoj meri su sklone da upotrebe oružje protiv pogranične policije, kao što pokazuju slučajevi otvaranja vatre na grčko-albanskoj i francusko-španskoj granici.⁶⁶ Dostupnost uređaja za audio i video nadzor omogućila je samozaštitu kriminalnih struktura svojevrsnim obaveštajnim radom, čiji je cilj da blagovremeno prikupi informacije o eventualnim akcijama policije i protivničkih grupa ili materijal neophodan za ucenu javnih službenika.

⁶⁴ Opširnije pogledati u: Peter Lupsha, “Transnational Organised Crime versus the Nation-State”, *Transnational Organized Crime*, Vol. 2, No.1, 1996, pp. 21–48.

⁶⁵ “2005 EU Organised Crime Report”, op. cit., p. 28.

⁶⁶ Ibid.

Model delovanja transnacionalnog organizovanog kriminala zasnovan na korupciji predstavlja efikasniji način zaštite i unapređenja kriminalnih interesa, jer se uticajem na organe javne vlasti, neposredno ili posredno, predupređuju ili umanjuju efekti politike suzbijanja kriminala. Korupcijska praksa usmerena na javni sektor ne bi bila moguća da ne postoji spremnost predstavnika vlasti da zloupotrebe poverena javna ovlašćenja zarad sticanja lične koristi. Korupcijski dogovor kao društveni odnos podrazumeva učešće druge strane odnosno volju javnog službenika da stupi u ovaj odnos, čiji je izvor najčešće želja za ličnim bogaćenjem i ostvarenjem socijalnog prestiža. Kako fenomeni korupcije i organizovanog kriminala sadrže dimenziju tajnosti, teško je utvrditi tačnu brojčanu vrednost nivoa njihovog prisustva u Evropskoj uniji jer pravosudne i policijske statistike govore samo o otkrivenim slučajevima. Posrednu i relativizovanu predstavu o ovim socijalnim fenomenima mogu dati različiti pokušaji kvantifikovanja procena javnog i stručnog mnjenja. Tako, na primer, indeks opažanja organizovanog kriminala (*Organized Crime Perception Index* — OCPI) pokazuje nivo prisustva različitih vidova organizovanog kriminala u jednom društvu onako kako ga opažaju potencijalne žrtve i stručnjaci. Vrednost indeksa varira među članicama Unije: najviša je u Bugarskoj, Italiji, Rumuniji, Slovačkoj i Poljskoj a najniža u skandinavskim zemljama.⁶⁷ Na globalnoj listi međunarodne nevladine organizacije Transparency International, sastavljenoj prema procenama stepena prisutnosti korupcije u jednom društvu, u razdoblju od 2004. do 2006. godine, članice Evropske unije takođe su različito rangirane. Zemlje se rangiraju prema indeksu opažanja dobijenom intervjuisanjem poslovnih ljudi, akademskih istraživača i analitičara rizika, a njegova vrednost ima raspon od 0 do 10, gde 0 predstavlja najviši, a 10 najniži stepen korupcije. Uporedni pregled lista za navedeno razdoblje pokazuje da su članice sa opaženim najvišim prosečnim stepenom prisustva korupcije skandinavske članice, a članice sa najnižom prosečnom vrednošću indeksa su Rumunija, Bugarska i Poljska.⁶⁸ Uprkos navedenim nacionalnim razlikama postoji jednaka zabrinutost građana, o čemu svedoče rezultati ankete sprovedene krajem 2005. godine u okviru redovnih ispitivanja javnog mnjenja na nivou Unije, prema kojima čak 72 odsto

⁶⁷ Jan Van Dijk, “Organized Crime and Collective Victimization”, op. cit., p. 8. Iako indeks ne pruža stvarnu kvantitativnu meru fenomena, on može da grubo ukaže na njegovo postojanje i usmeri dalje istraživanje.

⁶⁸ Uporediti rangiranje u: *Global Corruption Report 2005*, Transparency International, Berlin, pp. 235–8; *Global Corruption Report 2006*, Transparency International and Pluto Press, London, 2006, pp. 298–302; *Global Corruption Report 2007*, Transparency International and Cambridge University Press, Cambridge et al., 2007, pp. 325–30.

ispitanika doživljava korupciju kao najveći društveni problem u svojoj zemlji. Kada je reč o nadnacionalnom nivou vlasti, u istoj anketi 71 odsto ispitanih građana iznelo je stav da je fenomen korupcije prisutan u radu institucija Evropske unije.⁶⁹

Stavljanje u izgled javnom službeniku materijalne koristi ili nekog drugog vida pogodnosti, kako bi zauzvrat pristrasno odlučivao o sprovođenju zakona i propisa, ukazuje na prisustvo administrativne korupcije.⁷⁰ U kontekstu organizovanog kriminala predmet administrativne korupcije može da bude i činjenje u vidu ostvarenja prava koje inače po zakonu ne sleduje i propuštanje da se preduzme radnja koju je javni službenik shodno propisanoj nadležnosti dužan da preduzme. Opasnost od pojave pristrasne primene normativne regulative u korist kriminalnih interesa realna je uvek kada su poverena diskreciona ovlašćenja javnog službenika široko definisana i kada samo jedan činovnik poseduje diskreciono pravo da odlučuje o konkretnom pitanju. Izveštaj Evropola o procenama pretnji organizovanog kriminala Evropskoj uniji objavljen juna 2007. godine označava upravo niže nivoe nacionalnih javnih administracija kao potencijalne tačke uticaja prevashodno domaćih grupa organizovanog kriminala, najviše učešćem posredstvom legalnih preduzeća na konkursima za javne nabavke.⁷¹ Kriminalne grupe, koje vode poreklo iz trećih zemalja i odatle upravljaju aktivnostima, nemaju interes niti sposobnost da koriste administrativnu korupciju. Ipak, postepenom asimilacijom članova inostrane kriminalne grupe nastanjenih u nekoj od članica Unije jača uticaj na rad lokalnih organa vlasti. Oni pa predstavljaju bezbednosnu pretnju posmatrano na duži rok.

U savremenom demokratski uređenom društvu policija predstavlja jednu od vitalnih javnih službi jer se u njenoj nadležnosti nalaze zadaci očuvanja pravnog poretka i zaštite života, ljudskih prava i imovine građana od različitih vidova kriminaliteta. Specifična nadležnost i ovlašćenja policije u otkrivanju, suzbijanju i sprečavanju krivičnih dela predstavljaju najkritičniju tačku za uspešno delovanje kriminalnih kolektiviteta. Podmićen policijski službenik ili funkcioner mogu biti od višestruke koristi u pogledu prenosa informacija o pokretanju istraga, o toku prikupljanja dokaza i o planiranim racijama. Posebno može da

⁶⁹ "Opinions on organised, cross-border crime and corruption", Special Eurobarometer 245, March 2006, http://ec.europa.eu/public_opinion/flash/ebs245_en.pdf, p. 14.

⁷⁰ Joel S. Hellman, Geraint Jones and Daniel Kaufmann, "Seize the State, Seize the Day", *Policy Research Working Paper 2444*, The World Bank and European Bank for Reconstruction and Development, 2000, <http://econ.worldbank.org/docs/1199.pdf>.

⁷¹ "EU Organised Crime Threat Assessment 2007", op. cit., p. 12.

bude korisna „uslužnost” policijskih službenika u tehničkom ometanju sprovođenja istražnih radnji i manipulacijom dokazima, tako da ne mogu biti validni u sudskom postupku. Podmićeni policijski službenici mogu da obezbede razne vrste validnih dokumenata, neophodnih za registraciju ukradenih vozila ili za pokrivanje identiteta i boravka žrtava trgovine ljudima.

U modernom demokratski uređenom društvu sudstvo bi trebalo da deluje samostalno i nezavisno od zakonodavne i izvršne vlasti, u ustavom i zakonom propisanim granicama i uz poštovanje principa jednakosti građana pred sudovima i principa zaštite ljudskih prava. Uloga sudske vlasti posebno je značajna zato što sudovi staranjem o poštovanju zakona postavljaju temelj pravnoj sigurnosti građana i preduzeća. Delotvorno sadejstvo policije, tužilaštva i sudova može drastično da ograniči sposobnost kriminalne strukture da izvršava krivična dela i stiče novac. Za očekivati je da će u borbi za opstanak imućne grupe transnacionalnog organizovanog kriminala pokušati da u dogovoru sa advokatima potkupe pojedine sudije kako bi donele nezakonitu odluku, izrekle uslovnu ili blažu kaznu, odložile ili ometale donošenje sudske odluke i uticale na postupanje kolega u zajedničkom sudovanju. Sudije bez profesionalnog i moralnog integriteta teško da će odoleti iskušenju da diskreciono pravo odlučivanja zloupotrebe zarad ostvarenja ličnih interesa, primanjem pozamašnog mita od optuženog pripadnika kriminalne strukture.⁷² Čini se da je korupcijska praksa u sudovima članica Unije sporadična pojava, sudeći bar prema podatku objavljenom 2007. godine u Globalnom korupcijskom barometru da je svega jedan odsto anketiranih građana koji su komunicirali sa predstavnicima sudstva (19 odsto od ukupnog broja ispitanika) platio mito.⁷³ Na primer, u Francuskoj i Nemačkoj u razdoblju između 2001. i 2005. godine nije zabeležen nijedan slučaj korupcije u sudstvu, dok je u Italiji 2006. godine osuđen jedan sudija Kasacionog suda.⁷⁴ U Grčkoj je sve do 2005. godine, kada je otkriven slučaj arhimandrita Jakobosa Josakisa koji je podmitio troje sudija kako bi doneli presudu u njegovu korist, postojao visok nivo poverenja javnosti u integritet sudstva — u istoj godini je potom razotkrivena razvijena korupcijska praksa u nizu grčkih sudova.⁷⁵ Postkomunističke članice Unije i dalje imaju problema u izgradnji

⁷² O ulozi sudstva u kontekstu delovanja organizovanog kriminala više videti u: Edgardo Buscaglia and Jan van Dijk, “Controlling Organized Crime and Corruption in the Public Sector”, *Forum on Crime and Society*, vol. 3, Nos. 1–2, December 2003, www.unodc.org/pdf/crime/forum/forum3_Art1.pdf.

⁷³ *Global Corruption Report 2007*, op. cit., pp. 11–2.

⁷⁴ *Ibid.*, p. 57.

⁷⁵ *Global Corruption Report 2006*, op. cit., pp. 165–6.

sudskog sistema prema standardima razvijenih suseda kao što slikovito svedoči primer Češke koja se smatra jednom od najuspešnijih „novih” članica. „Slabe tačke” češkog sudstva u kontekstu potencijalnog korišćenja korupcije kao metoda delovanja organizovanog kriminala su: ovlašćenje ministra pravde da se meša u sudsko odlučivanje, dugi postupci (krivični postupci traju 550 dana, a građanski preko 800), loše rukovođenje sudovima, odsustvo jedinstvenog transparentnog sistema kontrole i ocenjivanja postupanja sudija.⁷⁶

Političku korupciju bi kao model zaštite i unapređenja kriminalnih interesa trebalo sagledati i kroz ambiciju transnacionalnog organizovanog kriminala da se neformalnim uticajem uspostavi svojevrsna paralelna „država u državi”. U literaturi se kao primer najčešće navodi uspešno kvazidržavno delovanje mafije od prve polovine devetnaestog veka na Siciliji i u južnim oblastima Apeninskog poluostrva, usmereno na uspostavljanje i širenje jurisdikcije i obavljanje funkcija koje se inače nalaze u javnom domenu — pružanje bezbednosti građanima, preduzećima i zemljoposjednicima, zapošljavanje, posredovanje u izmirenju dugova, kažnjavanje zločinaca itd.⁷⁷ Težnja da konsoliduju položaj u strukturi društvene moći usmerava aktere transnacionalnog organizovanog kriminala da grupne interese zaštite i unaprede uticajem na predstavnike najvišeg nivoa vlasti. Premda zahteva daleko veća finansijska i materijalna sredstva, korupcija vrha vlasti je sa stanovišta zaštite kriminalnih interesa isplativija, jer posredno omogućava uticaj na sadržaj odluka i mera nižih nivoa vlasti. Najviši nivo upliva kriminalnih struktura na funkcionisanje javnog sektora obuhvata visoke državne funkcionere — ministre, članove državnog parlamenta, nosioce najviše sudske vlasti, pa čak premijere i šefove država.⁷⁸

Saradnja kriminala i visokih državnih zvaničnika može se delimično obuhvatiti pojmom političke korupcije. Mehanizam političke korupcije deluje u jednoj državi kada najviši državni zvaničnici koriste poverena ovlašćenja kako bi javnu politiku i zakone oblikovali u korist sopstvenih interesa i interesa njima bliskih pojedinaca i grupa.⁷⁹ Javne funkcije se na taj način pretvaraju u privatne i država postaje svojevrsno uporište za dalje širenje nezakonitih poslova i

⁷⁶ *Global Corruption Report 2007*, op. cit., p. 198.

⁷⁷ Phil Williams, “Transnational Criminal Organisations and International Security”, op. cit., p. 331.

⁷⁸ Navedene nivoe prodora transnacionalnog organizovanog kriminala u javni sektor uporediti sa modelom datim u: Edgardo Buscaglia and Jan van Dijk, “Controlling Organized Crime and Corruption in the Public Sector”, *Forum on Crime and Society*, Vol. 3, Nos. 1–2, December 2003, www.unodc.org/pdf/crime/forum/forum3_Art1.pdf, pp. 23–4.

⁷⁹ Inge Amundsen, “Corruption: Definitions and Concepts”, *Development Studies and Human Rights*, Christian Michelsen Institute, 2000, www.u4.no/document/showdoc.cfm?id=23.

maksimalizaciju profita.⁸⁰ Novac predstavlja jedan od potpornih stubova modernog političkog sistema zasnovanog na višestranačju. Bez finansijskih sredstava političke stranke u demokratskom poretku ne bi mogle da sprovede ni elementarne aktivnosti. Veličina stranačkog budžeta posebno dolazi do izražaja kada treba organizovati predizbornu kampanju, pa je prirodna težnja svake stranke da pribavi što veća sredstva. Ipak, opravdano se nameće pitanje protivusluga koje će darodavci tražiti od političara čiji su izbor na javnu funkciju podržali donacijama. Ucenjivanjem političara na vlasti da će javnost saznati informaciju poverljive prirode iz lične prošlosti (učesće u nezakonitoj radnji, homoseksualne sklonosti i sl.) takođe se može postići efikasna zaštita delovanja kriminalaca.

Premda je u teorijskim razmatranjima prisutna argumentacija da organizovani kriminal shvaćen kao preduzeće odnosno industrija ne teži da destabilizuje ili razruši poredak u okviru kojeg nesmetano stiće profit, ona se teško može prihvatiti jer insajderska manjina „privatizacijom” javnih poslova odriče građanska prava marginalizovanoj većini.⁸¹ Posledica učesća državnog rukovodstva u korupciji je nastanak fenomena „zarobljene države”, pod kojim se podrazumeva protivzakonito plaćanje pojedinaca iz vrha vlasti kako bi se ostvario uticaj na izradu i usvajanje zakona i administrativnih propisa i na sadržaj odluka organa vlasti.⁸² Prevlast uticaja kriminalnih interesa na izborne rezultate, formiranje vlade i kreiranje javne politike obesmišljava demokratsku vladavinu koja počiva na saglasnosti i posrednom ili neposrednom učesću građana u javnim poslovima. Krajnji ishod političke korupcije su društvena nejednakost i urušavanje načela odgovornosti na svim nivoima vlasti.

Da li je realna pretnja transnacionalnog organizovanog kriminala na valjano funkcionisanje demokratskih institucija i uživanje građanskih prava u Evropskoj uniji? Iako prema mišljenju više od 50 odsto ispitanih građana korupcija najviše pogađa upravo politički život država članica — domaće političare javnost vidi kao najsklonije korupcijskoj praksi, u većini „starih” članica mala je verovatnoća uticaja kolektiviteta transnacionalnog organizovanog kriminala na najviše

⁸⁰ Michael Pinto-Duschinsky, “Organized Crime, Corruption And Political Financing: A Foreign Perspective”, www.democracy.ru/english/library/international/eng_1999-6.htm.

⁸¹ O oprečnim argumentima više videti u: Felix Berenskoetter, “Under Construction: ESDP and the ‘Fight Against Organised Crime’”, *Challenge Working Paper*, Work Package 2: Securitization beyond borders, 5 July 2006, International Relations Department, London School of Economics & Political Science, www.sgir.org/archive/turin/uploads/Berenskoetter-ESDP%20and%20OC%20Berenskoetter.pdf.

⁸² Joel S. Hellman, Geraint Jones and Daniel Kaufmann, “Seize the State, Seize the Day”, op. cit., pp. 5–6.

državne zvaničnike.⁸³ Ogromna primanja predviđena za obavljanje visokih javnih funkcija, stroge zakonske kazne, stalna i intezivna kontrola javnih institucija, opozicionih stranaka, medija i organizacija građanskog društva ostavljaju uzak prostor za pojavu političke korupcije zbog toga što je rizik nesrazmerno veliki u odnosu na potencijalnu protivpravnu dobit. Čak i ako se pojavi, velika je verovatnoća da će učesnici biti brzo razotkriveni.

U „novim” članicama, u kojima su demokratske institucije još uvek relativno krhke, navike poštovanja procedura slabe i mediji nedovoljno osposobljeni za kritičko praćenje rada državnih organa, verovatnoća je veća. U prilog tome govori slučaj umešanosti u korupcijsku aferu predsednika Litvanije Rolandas Paksasa (Rolandas Paksas), koja se doduše okončala opozivom sa funkcije aprila 2004. godine, neposredno pred pristupanje ove baltičke republike Uniji. Služba državne bezbednosti objavila je u jesen 2003. godine dokumentaciju o interesnim vezama litvanskog predsednika i pojedinih članova njegovog kabineta sa međunarodnim kriminalnim grupama. Tvrdnje su zasnovane na činjenici da je glavni „čovek za vezu” bio Jurij Borisov, ruski državljanin i vlasnik kompanije za koju se sumnja da predstavlja paravan za ilegalnu prodaju rezervnih delova za vojne helikoptere vlastima u Sudanu. U prilog tvrdnjama o povezanosti Borisova sa organizovanim kriminalom govore snimci više razgovora koje je u Moskvi vodio sa osobama za koje postoje indicije da su bliske ruskoj mafiji. Na osnovu prisluškivanja razgovora Borisova sa Paksasovim savetnikom za nacionalnu bezbednost litvanska obaveštajna služba utvrdila je da su ruskom biznismenu nezakonito prosleđivane poverljive državne informacije. Ipak, pitanje „spoljnih” uticaja na obavljanje predsedničkih dužnosti otvorila je nesporna činjenica da je Borisov donacijom vrednom 350 000 evra stekao položaj glavnog finansijera Paksasove pobedničke predizborne kampanje.⁸⁴

Posmatrano na nivou Evropske unije, delovanje transnacionalnog organizovanog kriminala očigledno predstavlja neujednačenu i difuznu pretnju valjanom funkcionisanju demokratskih institucija i poštovanju vladavine prava zbog različitog nivoa prisustva korupcije u pojedinim zemljama članicama – od skandinavskih zemalja, gde skoro da nisu zabeležene korupcijske afere u policiji, sudstvu i političkom životu, preko najvećeg broja članica gde su povremeno prisutni pojedinačni slučajevi, do Italije, Grčke i bivših socijalističkih zemalja u kojima je korupcijska praksa uslovljena blagom kaznenom politikom, političkom

⁸³ “Opinions on organised, cross-border crime and corruption”, op. cit., p. 16.

⁸⁴ O aferi opširnije videti u: „Politička korupcija: primer Litvanije”, *Puls — magazin o korupciji*, novembar–decembar 2004, str. 42–3.

tradicijom i kulturom, pa je zbog toga u većoj meri prisutna. Čak i u poslednjoj grupi zemalja mala je verovatnoća da bi transnacionalni organizovani kriminal mogao da prouzrokuje fenomen „zarobljene države”, jer su njihove vlasti sada dužne da neposredno primenjuju komunitarno pravo i poštuju obaveze i razvoj javnih politika onako kako su sadržani u odlukama donetim u institucijama Unije. Čini se da je realnija pretnja organizovanog kriminala doslednom i efikasnom sprovođenju usvojenih propisa prvenstveno na nižim nivoima javnih službi — carinski, poreski, policijski, sudski i službenici za sprovođenje javnih nabavki.

Preostaje da se ispita kako funkcioniše nadnacionalni nivo vlasti. Da li Evropska komisija i njoj potčinjena administracija, kao nadnacionalna institucija sa najvećim uticajem na svakodnevni život u Uniji, obavljaju poslove iz dodeljene nadležnosti shodno komunitarnim interesima, odnosno na korist svih građana? Tradicionalno negativnu predstavu, prisutnu u javnom mnjenju zemalja članica, o evrokratiji kao administraciji ogromnih razmera koja širi uticaj na račun nacionalnih interesa učvrstilo je 1998. godine otkriće postojanja raširene korupcijske prakse u Evropskoj komisiji, na čelu sa tadašnjim predsednikom Žakom Santerom (Jacques Santer). Najveća dotadašnja kriza u radu naddržavnih institucija okončana je 1999. godine podnošenjem kolektivne ostavke Komisije. Odbor nezavisnih stručnjaka, koji je osnovao Evropski parlament, je na osnovu rezultata dvomesečne istrage zaključio da nema dokaza o neposrednom učešću evropskih komesara u otkrivenim slučajevima zloupotreba, ali da je Evropska komisija kolektivno odgovorna za gubitak kontrole nad radom administracije, za nenamensko raspolaganje budžetskim sredstvima i za širenje favoritizma i nestručnosti.⁸⁵ Veliki broj otkrivenih neregularnosti odnosio se na: postojanje sukoba javnog i privatnog interesa, posebno u vidu nepotizma i kronizma, razvijenu praksu zloupotreba u raspolaganju budžetskim sredstvima, dodelu unosnih poslova javnih nabavki i distribuciju različitih vidova finansijske pomoći.⁸⁶

Uprkos preduzetim merama u pravcu jačanja mehanizama kontrole rada evropske administracije i integriteta njenih službenika, marta 2007. godine u Briselu je otkriven novi korupcijski skandal u oblasti javnih nabavki, sa štetom procenjenom na više desetina miliona evra. Akteri su tri italijanska državljanina sa stalnim boravkom u Belgiji (jedan službenik Komisije zadužen za uređenje prostorija EU delegacija, jedan pomoćnik člana Evropskog parlamenta iz Italije

⁸⁵ Nalaze Odbora nezavisnih stručnjaka detaljnije pogledati u: “First Report on Allegations regarding Fraud, Mismanagement and Nepotism in the European Commission”, Committee of Independent Experts, 15 March 1999, www.europarl.eu.int/experts/pdf/reporten.pdf.

⁸⁶ Detaljnije videti u: “Second Report on Reform of the Commission”, Volume I, Committee of Independent Experts, 10 September 1999, www.europarl.eu.int/experts/pdf/rep2-1en.pdf.

i jedan direktor više agencija za nekretnine), a predmet desetogodišnje korupcijske prakse bilo je nameštanje tendera za unajmljivanje poslovnog prostora i instalaciju sigurnosne opreme za potrebe delegacijâ Evropske komisije u trećim zemljama.⁸⁷ Među ciljevima suđenja, koje je još u toku, nalazi se dokazivanje sumnje da su optužena lica saradivala sa grupama organizovanog kriminala od ranije poznatim policiji.

Godišnji budžet Evropske komisije u iznosu od 500 miliona evra namenjen pokrivanju troškova rada 132 delegacije u trećim zemljama — od čega 56 miliona za iznajmljivanje i održavanje prostorija i 20 miliona za bezbednosne sisteme, mogu biti dovoljno razlozi za podudarnost interesa organizovanog kriminala da prividno legalnim putem uvećava prihode i pohlepe evropskih službenika. Očigledno nedovoljno efikasni kontrolni mehanizmi unutar same evropske administracije i nizak integritet službenika čine prilično ozbiljnom pretnju organizovanog kriminala da na privatne račune „prelije” deo budžeta Unije na štetu građana.

Očuvanje životne sredine

Čovek je kroz čitavu istoriju bio tesno povezan sa prirodnim okruženjem u kojem živi — od lovačko-sakupljačke zajednice u kamenom dobu do informatičkog društva u tzv. atomskom dobu. Civilizacija je nastala iz težnje ljudske vrste da preobrazi neposredno okruženje kako bi zadovoljila egzistencijalne potrebe. U dugotrajnom procesu prilagođavanja raspoloživih prirodnih resursa potrebama zajednice čovek je izgradio homocentričan odnos prema životnoj sredini. Homocentizam je proizvod upravo zapadnog civilizacijskog kruga i počiva na uverenju da je čovek najveća vrednost na planeti, dok je sve ostalo vredno samo ukoliko može da posluži boljitku čovečanstva.⁸⁸ Posledica izmeštanja ostatka živog i neživog sveta „s onu stranu morala” je visok nivo ugroženosti životne sredine, što je dugoročno posmatrano najveći globalni problem savremene civilizacije. Brojna istraživanja uticaja industrijalizacije na funkcionisanje raznorodnih ekosistema ukazala su da je neodgovorna primena tehnoloških otkrića nanela nepopravljivu štetu životnoj sredini, posebno u razvijenim evropskim

⁸⁷ Dan Bilefsky, “Police conduct raids in EU corruption investigation”, *International Herald Tribune*, 27 March 2007, www.iht.com/articles/2007/03/27/news/eu.php; “EU official charged in corruption probe”, *EU Business*, 20 June 2007, www.eubusiness.com/Institutions/corruption.11/view.

⁸⁸ O kritici homocentrizma detaljnije videti u: Stan Rowe, “The Living Earth and Its Ethical Priority”, *The Trumpeter*, Vol. 19, No. 2, 2003, <http://trumpeter.athabascau.ca/content/v19.2>.

zemljama — većinom članicama Evropske unije. Zagađenje atmosferskog omotača, površinskih i podzemnih voda i kopnenih prostranstava posledica su „filozofije” gomilanja materijalnih dobara radi ostvarenja što višeg životnog standarda. Zbog toga je javna funkcija zaštite već narušene prirodne ravnoteže u životnoj sredini postala prioritetan zadatak nacionalnih vlasti i institucija na nadnacionalnom nivou. Ekološka politika Evropske unije usmerena je na očuvanje, zaštitu i poboljšanje kvaliteta životne sredine, zaštitu ljudskog zdravlja i oprezno i racionalno korišćenje prirodnih bogatstava.⁸⁹

U poslednjih nekoliko godina primetan je razvoj novog vida ugrožavanja životne sredine u Evropskoj uniji — ekološkog kriminala (*environmental crime*). Ekološki kriminal je „radnja počinjena sa namerom da se načini ili potencijalno prouzrokuje šteta ekološkim i/ili biološkim sistemima radi sticanja poslovnog ili privatnog preimućstva”.⁹⁰ Shodno važećim normama međunarodnog prava kriminalno delovanje u oblasti životne sredine uključuje nekoliko područja ilegalnih aktivnosti: seča i trgovina šumskom građom, neprijavljeno ribarenje, prevoz i odlaganje rizičnog otpada, trgovina materijama koje oštećuju ozonski omotač i trgovina divljim životinjskim vrstama.

Prema dostupnim operativnim podacima nacionalnih vlasti za razdoblje posle 2004. godine, u Uniji preovlađuje ekološki kriminal u vidu prevoza i odlaganja rizičnog otpada — jalovine, biomedicinskog, hemijskog i metalnog otpada.⁹¹ Rast ovog vida kriminalnog delovanja prouzrokovan je uvećanim troškovima zakonitog odlaganja rizičnog otpada i manjkom slobodnog prostora na postojećim registrovanim odlagalištima. Prema pojedinim procenama u Evropskoj uniji godišnje preostane oko 150 miliona tona visoko toksičnog otpada, od čega se svega 15 odsto reciklira ili odloži u skladu sa propisima.⁹² Prevoz i odlaganje rizičnog otpada privlačni su za kriminalce jer, kao i ostali vidovi ekološkog kriminala, donosi visok profit uz nizak rizik, zato što je reč o tzv. zločinu bez žrtve u kojem nema neposredno oštećenog lica koje bi prijavilo

⁸⁹ „Ugovor o osnivanju Evropske zajednice”, (prečišćen tekst), član 174, u: Duško Lopandić (prir.), *Ugovor o Evropskoj uniji: Rim, Mاستriht, Amsterdam*, Međunarodna politika, Službeni list SRJ, Pravni fakultet, Fakultet političkih nauka i Institut ekonomskih nauka, Beograd, 1999, str. 153.

⁹⁰ Mary Clifford, *Environmental Crime: Enforcement, Policy, and Social Responsibility*, Aspen Publishers, Gaithersburg, 1998, p. 26.

⁹¹ “2005 EU Organised Crime Report — Public version”, op. cit., pp. 24–5.

⁹² “Organised environmental crime in the EU Member States — Final Report”, 15 May 2003, Betreuungsgesellschaft für Umweltfragen, http://ec.europa.eu/environment/crime/pdf/organised_member_states.pdf, p. 682.

slučaj policiji kao kod klasičnog kriminala. Time je verovatnoća otkrivanja nezakonite radnje neznatna. Pored toga, u većini članica Unije predviđene su male zatvorske ili samo prekršajne kazne, pa je čest slučaj da izvršioци troškove odbrane na sudu i iznos kazne uračunaju u „budžet” predviđen za izvršenje krivičnih dela. Nedovoljno razvijena ekološka svest pripadnika policije, službenika zaduženih za zaštitu prirode i inspekcijских službi utiču na odsustvo volje da se uloži veći napor u otkrivanje ove vrste dela i dosledno štite ekološki propisi. Krupnu prepreku predstavlja i manjak specijalizovanog kadra u policiji i pravosudnim organima za ovu vrstu krivičnih dela. Ipak, najveći problem u praćenju i sprečavanju ekološkog kriminala, posebno u slučaju trgovine divljim vrstama gde je neophodno detaljno poznavanje pojedinih grana biologije, predstavlja spremnost stručnjaka da uz pozamašnu novčanu nadoknadu stečene profesionalne kvalifikacije stave u službu kriminalaca.⁹³

Transnacionalni organizovani kriminal narušava aktivnosti nacionalnih i nadnacionalnih institucija u oblasti zaštite prirode i na duži rok ugrožava bezbednost stanovnika Evropske unije. Na primer, nezakonita praksa odlaganja rizičnog otpada dovodi do zagađenja zemljišta i podzemnih voda čime se remeti funkcionisanje lokalnog ekosistema, ugrožava zdravlje ljudi i stvaraju visoki troškovi zdravstvene zaštite (posebno kod lečenja raka), sanacije zemljišta i voda, što sve skupa ide na teret poreskih obveznika. Prekomerno ribarenje u teritorijalnim vodama Unije vodi iscrpljivanju ribljeg fonda koje potom narušava prirodan lanac ishrane morskih organizama i podriva ekonomiju malih primorskih zajednica zasnovanu na redovnom ulovu ribe. Slične posledice se pojavljuju kada se prekomerno love divlje, posebno zaštićene životinjske vrste, radi nedozvoljene trgovine. Uprkos naučnim i tehnološkim dostignućima život čoveka i dalje je tesno uslovljen stanjem datog prirodnog okruženja i složenim vezama različitih ekosistema. Svaka degradacija životne sredine, ma koliko se po trenutnom obimu ili dometu činila beznačajnom, predstavlja na duži rok realnu pretnju opstanku čovečanstva i drugih oblika života na planeti jer ne postoje pouzdana saznanja o eventualnim načinima vraćanja prirode u ravnotežu.

Očuvanje kulturnog nasleđa

Duhovna zaostavština jednog naroda ili zemlje opredmećena je u kulturnim dobrima. Pod kulturnim dobrom podrazumevaju se pokretna i nepokretna dobra od velikog značaja za kulturno nasleđe jedne zemlje poput: umetničkih i

⁹³ Ibid., p. 683.

arhitektonskih dela, rukopisa knjiga i drugih dobara od umetničkog, istorijskog ili arheološkog interesa, etnoloških dokumenata, uzoraka vrsta flore i faune, naučnih zbirki i važnih zbirki knjiga i arhiva, uključujući i muzičke arhive.⁹⁴ Zbog toga su poštovanje nacionalnih i regionalnih raznolikosti kultura zemalja članica i isticanje zajedničkog kulturnog nasleđa održavanjem i očuvanjem kulturne baštine od evropskog značaja, osnovni ciljevi kulturne politike Evropske unije.⁹⁵

Delovanje grupa organizovanog kriminala usmereno je protiv integriteta kulturnog nasleđa u vidu krađe i ilegalne trgovine kulturnim dobrima iz privatnih ili javnih zbirki ili pribavljenim neposredno sa arheoloških nalazišta. Poput ranije opisane trgovine divljim vrstama, i kod kriminala upravljenog na kulturna dobra neophodna su visoko specijalizovana stručna znanja i zato je u većini slučajeva reč o pažljivo planiranoj aktivnosti koja pretpostavlja povezanost grupa organizovanog kriminala sa tzv. kriminalom belih okovratnika. Posebna opasnost proističe iz činjenice da su akteri nezakonitih radnji često ugledni stručnjaci iz visokih slojeva društva koji imaju značajnu društvenu moć i poznanstva.⁹⁶ Takođe, među naručiocima i kupcima ukradenih dobara nalaze se veoma imućni pojedinci, što dodatno otežava otkrivanje lanaca trgovine i mogućnost povraćaja u matičnu zbirku.

Pojava ilegalne trgovine kulturnim dobrima u međunarodnim i zapadnoevropskim okvirima najčešće se u stručnoj literaturi vremenski smešta u šezdesete godine dvadesetog veka, dok je uzlazni trend u njenom obimu zabeležen od sredine osamdesetih godina usled napretka tehnologije, komunikacije i saobraćaja. Dodatan porast prisutan je od pada Berlinskog zida, kada su otvorene granice istočnoevropskih zemalja.⁹⁷ Kako Evropol u godišnjim izveštajima ne posvećuje posebnu pažnju ilegalnoj trgovini kulturnim dobrima, a zvanični nacionalni statistički podaci su fragmentovani i nedovoljno analitički povezani, nije moguće stvoriti celovitu predstavu o stvarnim razmerama ove

⁹⁴ "Recommendation on the Means of Prohibiting and Preventing the Illicit Export, Import and Transfer of Ownership of Cultural Property", 13th Session, General Conference of UNESCO, 20 October–20 November 1964, www.icomos.org/unesco/illicit64.html.

⁹⁵ „Ugovor o osnivanju Evropske zajednice”, (prečišćen tekst), član 151, u: Duško Lopandić (prir.), *Ugovor o Evropskoj uniji: Rim, Mاستriht, Amsterdam*, Međunarodna politika, Službeni list SRJ, Pravni fakultet, Fakultet političkih nauka i Institut ekonomskih nauka, Beograd, 1999, str. 143.

⁹⁶ "2005 EU Organised Crime Report — Public version", op. cit., p. 22.

⁹⁷ Edgar Tijhuis, "The illicit art and antiquities trade: an emerging criminal market?", *SGOC Newsletter*, Standing Group on Organised Crime, Vol. 5, Issue 3, September 2006, www.essex.ac.uk/ECpR/standinggroups/crime/documents/SGOC_Vol5_3.pdf, p. 2.

vrste krivičnih dela i godišnjem iznosu profita koji ostvaruju kriminalne strukture. Italija je u poslednjih nekoliko godina postigla značajne rezultate u otkrivanju većih ilegalnih trgovaca kulturnim dobrima i na taj način omogućila uvid u model organizacije krađe predmeta sa domaćih arheoloških nalazišta i njihov transfer posredstvom krijumčarskih lanaca u Švajcarsku i SAD, dok je suđenje jednom holandsko-belgijskom dileru pokazalo kako su vredne umetnine ukradene iz francuskih muzeja i zamkova nalazile put do privatnih zbirki u Belgiji i Holandiji.⁹⁸

Delovanje transnacionalnog organizovanog kriminala predstavlja pretnju valjanom obavljanju javne funkcije očuvanja kulturnog nasleđa posredstvom brige o kulturnim dobrima zemalja članica Evropske unije. Tretiranje funkcije očuvanja kulturnog nasleđa u kontekstu pretnje organizovanog kriminala bezbednosti Evropske unije čini se da može biti osporeno sa stanovišta neposredne važnosti za sigurnost života pojedinca. Čovek se posvećuje kulturi tek kada prethodno zadovolji elementarne egzistencijalne potrebe. Nažalost, prosečan savremeni Evropljanin zatrpan instant proizvodima masovne kulture izgubio je orijentaciju u vrednovanju duhovnog stvaralaštva. Kultura kao proizvod čovekove samosvesti predstavlja jednu od najvažnijih odlika ljudske vrste i svojevrsan „skok” iz prirodne datosti. Egzistencijalni značaj kulture ogleda se u činjenici da se ličnost ostvaruje upravo kroz kulturu kao izraz duhovnosti, slobode i stvaralaštva. Duhovno stvaralaštvo vekovima taloženo u kulturnom nasleđu jedne zajednice obogaćuje individualni i zajednički život, pa je stoga svako pokolenje dužno da ga zaštiti i očuva za dobrobit budućih naraštaja. Kriminalno delovanje nasilno i bezobzirno redistribuira kulturna dobra od nacionalnog, evropskog i svetskog značaja iz javnih u privatne kolekcije. Na taj način, ukradeni predmeti potencijalno su zauvek istrgnuti iz zajedničke evropske kulturne baštine i kolektivnog pamćenja.

Zaključak

Okončanje Hladnog rata, krah socijalističkog sveta i blokvske podele izmenili su bezbednosni ambijent u Evropi. Pretnja masovnog oružanog napada zamenjena je novim raznovrsnijim, manje vidljivim i teže predvidljivim pretnjama, u koje je svrstan i organizovani kriminal. Niz političkih, ekonomskih, tehnoloških i socijalnih kretanja značajno je podstakao transnacionalno delovanje organizovanog kriminala unutar Evropske unije. Odgovor je usledio u vidu

⁹⁸ Ibid.

brojnih inicijativa usmerenih na borbu protiv pojedinih vrsta i podvrsta organizovanog kriminala, ali je u stručnoj i građanskoj javnosti ostalo sporno pitanje da li on uopšte predstavlja realnu pretnju bezbednosti građana Unije i, ako predstavlja, u kojoj meri.

Sprovedena analiza valjanosti obavljanja vitalnih javnih funkcija na nacionalnom i nadnacionalnom nivou vlasti obeležila je potencijalno „slabe tačke” u kojima delovanje grupa organizovanog kriminala može narušiti bezbednost građana Evropske unije. Tesna povezanost kriminalaca različitog geografskog i etničkog porekla, saradnja između „specijalista” za pojedine vrste kriminalnih dela, nasilne metode kriminalne prakse, korumpiranje pojedinaca iz vlasti i težnja za maksimalizacijom profita svim raspoloživim sredstvima, ukazali su na opravdanost tvrdnji da bezbednosna pretnja postoji.

Ispitivanje stepena pretnje, odnosno mere ugroženosti osnovnih vrednosti zajedničkih članicama Evropske unije, nije pružilo egzaktni i jednoznačan odgovor. Utvrđivanje precizne brojčane vrednosti stepena bezbednosne pretnje nije moguće, jer subjekti organizovanog kriminala, prirodno, nastoje da protivpravno ponašanje i stečen prihod prikriju od organa vlasti. Utoliko se čini razumnom tvrdnja da se stepen bezbednosne pretnje može samo proceniti, a ne i pouzdano saznati. Oslanjanje na policijske i pravosudne statistike i na rezultate ispitivanja javnog mnjenja može da posluži samo delimično — najviše na planu stvaranja opšte predstave o razmerama fenomena u datom vremensko-prostornom okviru. Zbog toga je procena dopunjena sagledavanjem stvarnih i potencijalnih, trenutnih i dugoročnih, neposrednih i posrednih efekata transnacionalnog delovanja organizovanog kriminala na obavljanje vitalnih javnih funkcija: delovanje tržišnih mehanizama, zaštitu osnovnih ljudskih prava i socijalnog blagostanja, rad demokratskih institucija, poštovanje vladavine prava, očuvanje životne sredine i kulturnog nasleđa.

Procena stepena pretnje transnacionalnog organizovanog kriminala na bezbednost građana Evropske unije ne može da bude jednoznačna iz više razloga. Nivo pretnje razlikuje se u zavisnosti od zemlje, oblasti ili lokalne zajednice koja je predmet analize, što je uslovljeno isprepletanom dejstvom velikog broja političkih, ekonomskih, socijalnih i kulturoloških činilaca. Na primer, u oblastima gde preovlađuje kulturološki obrazac koji neformalno legitimizuje kvazidržavne kriminalne strukture nasuprot zakonito izabranim organa javne vlasti, građani neće opažati visok nivo prisustva organizovanog kriminala kao pretnju vlastitoj bezbednosti. Stepenn pretnje varira od jednog do drugog vida organizovanog kriminala — viši je tamo gde su zbog redovne primene nasilja neposredno ugroženi život i druga elementarna prava (npr.

trgovina ljudima i narkoticima), a niži kada ugrožava vrednosti iz šireg kruga, poput kulturnog nasleđa.

Primer dejstva organizovanog kriminala u pravcu uništavanja životne sredine pokazuje složenost procenjivanja stepena bezbednosne pretnje, jer su procesi narušavanja ravnoteže ekosistema često nevidljivi na kratak rok. Navedeni primer naglašava važnost vremenske dimenzije dejstva pretnje nekoj vrednosti koja se štiti i neophodnost pažljivog procenjivanja potencijalne dimenzije. Iako se ilegalan ulov i trgovina divljim životinjskim vrstama ili odlaganje rizičnog otpada odigravaju van naseljenih mesta, bez znanja i ugrožavanja ljudi, njihovo uporno ponavljanje i širenje imaće dugoročne posledice u vidu trajnog poremećaja lokalnog ekosistema koji *potencijalno* može naškoditi životu, zdravlju ili blagostanju ljudi. Kako su ljudska glupost i lenjost sklone da reč *potencijalno* razumeju u značenju *nikada* može se desiti da priroda sâma *potencijalno* „pročita” kao *zauvek*.

Postojanje slobodnog prostora u proceni da li je neka bezbednosna pretnja realna ili samo potencijalna pogoduje pojavi pragmatičnih tumačenja efekata organizovanog kriminala zasnovanih na političkim interesima. Za građane Unije sklone evroskepticizmu, nastavak trenda dovođenja raznorodnih komunitarnih politika u bezbednosni kontekst neminovno vodi jačanju ovlašćenja u okviru represivne javne funkcije, uz sve težu kontrolu i sve veći prodor u sferu privatnog. Stoga ne čudi što javnost insistiranje na velikoj opasnosti organizovanog kriminala po društvo i institucije sistema posmatra uz razumnu meru podozrenja u iskrenost namera nacionalnih i nadnacionalnih donosilaca odluka i tehnokrata; možda i zato što se čini da pozivanje na pretnju transnacionalnog kriminala treba da opravda stvaranje evropskog parnjaka američkom FBI i rastuće troškove sve razgranatije institucionalne strukture Evropske unije u oblasti Evropske bezbednosne i odbrambene politike i Prostora slobode, bezbednosti i pravde.

Kratkoročno posmatrano i sa stanovišta ličnih interesa većine građana, delovanje transnacionalnog organizovanog kriminala odlikuje niži stepen pretnje valjanom obavljanju najvećeg broja vitalnih javnih funkcija, čijim posredstvom se štite zajedničke vrednosti Evropske unije. Ipak, mereno na duži rok pretnja bi mogla da se postepeno poveća ukoliko bi se nesmetano nastavilo širenje „suverenog” područja industrije organizovanog kriminala u sferi legalnog i nelegalnog poslovanja, pojačale veze sa međunarodnim terorističkim grupama i ostvario veći uticaj na više nivoe nacionalnih i nadnacionalnih odlučilaca.

Literatura

1. "Amphetamine-type stimulants in the European union 1998–2007", Europol contribution to the Expert Consultations for the UNGASS assessment, July 2007, Europol, www.europol.europa.eu/publications/Serious_Crime_Overviews/Europol_UNGASSAssessment.PDF.
2. "An Overview of Motor Vehicle Crime from European Perspective", January 2006, Europol, www.europol.europa.eu/publications/Serious_Crime_Overviews/overview-Motor_vehicle_crime_2006_1.pdf.
3. Baldwin, David A., "The concept of security", *Review of International Studies*, Vol. 23, 1997.
4. Beare, Margaret E. and Naylor, R.T., "Major Issues Relating to Organized Crime: within the Context of Economic Relationships", Nathanson Centre for the Study of Organized Crime and Corruption, 14 April 1999, www.ncjrs.gov/nathanson/organized.html.
5. Berenskoetter, Felix, "Under Construction: ESDP and the 'Fight Against Organised Crime'", *Challenge Working Paper*, Work Package 2: Securitization beyond borders, 5 July 2006, International Relations Department, London School of Economics & Political Science, www.sgir.org/archive/turin/uploads/Berenskoetter-ESDP%20and%20OC%20Berenskoetter.pdf.
6. Buscaglia Edgardo and van Dijk, Jan, "Controlling Organized Crime and Corruption in the Public Sector", *Forum on Crime and Society*, Vol. 3, Nos. 1–2, December 2003, www.unodc.org/pdf/crime/forum/forum3_Art1.pdf.
7. Castle, Allan, "Transnational Organized Crime and International Security", *Working Paper*, No. 19, Institute of International Relations, University of British Columbia, November 1997, www.iir.ubc.ca/pdffiles/webwp19.pdf.
8. "Communication from the Commission to the Council and the European Parliament — The Hague Programme: ten priorities for the next five years, The Partnership for European renewal in the field of Freedom, Security and Justice", COM(2005) 184 final, 15 May 2005, The European Commission, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2005:0184:FIN:EN:PDF>.
9. "Council and Commission Action Plan implementing the Hague Programme on strengthening freedom, security and justice in the European Union", *Official Journal of the European Communities*, C 198, 12 August 2005, http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/oj/2005/c_198/c_19820050812en00010022.pdf.
10. Defruytier, Melanie, "Organised or disorientated? A Belgian case-study of property crimes and itinerant groups", *SGOC Newsletter*, Standing Group on Organised Crime, Vol. 5, Issue 3, September 2006, www.essex.ac.uk/ECpR/standinggroups/crime/documents/SGOC_Vol5_3.pdf.

Organizovani kriminal kao bezbednosna pretnja Evropskoj uniji

11. "Drug availability and drug markets: prices and purity information", *Statistical bulletin 2006*, European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (EMCDDA), <http://stats06.emcdda.europa.eu/en/page049-en.html>.
12. "European Union Situation Report on Drug Production and Drug Trafficking 2003–2004", Europol, 2005, www.europol.eu.int/publications/SeriousCrimeOverviews/2005/SC2Drugs-2005.pdf.
13. "Human Development Report 1994", UNDP, 1994, http://hdr.undp.org/en/media/hdr_1994_en.pdf.
14. King, Gary and Murray, Christopher J. L., "Rethinking Human Security", *Political Science Quarterly*, Vol. 116, No. 4, 2001–2.
15. Maguire, Mike, Morgan, Rod and Reiner, Robert (eds), *The Oxford Handbook of Criminology*, Oxford University Press, Oxford, 2002.
16. Paris, Roland, "Human Security: Paradigm Shift or Hot Air?", *International Security*, Vol. 26, No. 2, Fall 2001.
17. "Recommendation on the Means of Prohibiting and Preventing the Illicit Export, Import and Transfer of Ownership of Cultural Property", 13th Session, General Conference of UNESCO, 20 October–20 November 1964, www.icomos.org/unesco/illicit64.html.
18. Serrano, Mónica and Berdal, Mats (eds), *Transnational Organized Crime and International Security: Business as Usual?*, Lynne Rienner Publishers, Boulder, 2002.
19. "Situation Report on Organised and Economic Crime in Southeastern Europe 2006", CARPO Regional Project, Council of Europe and European Commission, 2006, www.coe.int/t/e/legal_affairs/legal_co-operation/combating_economic_crime/3_technical_cooperation/carpo/Pctc_2006_20.pdf.
20. "The prevention and control of organised crime: a strategy for the beginning of the new millennium", *Official Journal of the European Communities*, C 124, 3 May 2000, http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/oj/2000/c_124/c_12420000503en00010033.pdf.
21. "The World Drug Report 2005", UNODC, 2005, www.unodc.org/pdf/WDR_2005/volume_1_web.pdf.
22. Tjihuis, Edgar, "The illicit art and antiquities trade: An emerging criminal market?", *SGOC Newsletter*, Standing Group on Organised Crime, Vol. 5, Issue 3, September 2006, www.essex.ac.uk/ECpR/standinggroups/crime/documents/SGOC_Vol5_3.pdf.
23. "Trafficking human beings in the European Union: An Europol perspective", May 2007, Europol, www.europol.europa.eu/publications/Serious_Crime_Overviews/THB_FactSheet2007.pdf.
24. "Trafficking in Persons: Global Patterns", April 2006, United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC), www.unodc.org/documents/human-trafficking/HT-globalpatterns-en.pdf.

25. “Trafficking of women and children for sexual exploitation in the EU: The involvement of Western Balkans Organised Crime 2006 — Public version”, July 2007, Europol, www.europol.europa.eu/publications/Serious_Crime_Overviews/Western_Balkans_THB_Threat_Assessment.PDF.
26. “United Nations Convention Against Transnational Organized Crime”, United Nations, 2000, www.uncjin.org/Documents/Conventions/dcatoc/final_documents_2/convention_eng.pdf.
27. Van de Bunt, Henk and van der Schoot, Cathelijne (eds), *Prevention of Organised Crime*, Boom Juridische uitgevers, Justitie and Wetenschappelijk Onderzoek en Documentatiecentrum, 2003, www.minjust.nl:8080/b_organ/wodc/publications/ob215_all.pdf.
28. Von Lampe, Klaus, “Critical Review of Conceptual Approaches”, “Assessing Organised crime” research project, Freie Universität Berlin, 2004, www.assessingorganisedcrime.net/publications/AOC-DLV04-vR1.pdf.
29. Von Lampe, Klaus, “Organized Crime Research in Perspective”, in: Petrus van Duyne, Klaus von Lampe and Nikos Passas (eds), *Upperworld and Underworld in Cross-Border Crime*, Wolf Legal Publishers, Nijmegen, 2002.
30. Williams, Phil, “Transnational Criminal Organisations and International Security”, *Survival*, Vol. 36, No. 1, Spring 1994.

ORGANISED CRIME AS A SECURITY THREAT TO EUROPEAN UNION

The author analyses to what extent transnational organised crime poses the real threat to the security of the EU citizens, particularly with a reference to the post-Cold War trend of legitimisation the public policy through its “securitization”, defined as an act of moving an public issue from either non-political or political to the “securitized” place in public discussion, and presenting it in security language. The recent and/or ongoing political, economic, social and technological changes has provided a number of new good opportunities to organised crime groups in pursuing the objective of stable profits in the whole of the European Union. The Member States responded by adopting anti-organised crime strategies, action plans, measures and initiating a number of actions within the framework of the ESDP and the Freedom, Justice and Security policy. The author argues that transnational organised crime activities threaten the common European values — set out in the EU Treaties and the EU Charter of Fundamental Rights — by hindering the performance of the vital public functions, both on the national and EU level. The analysis focuses on searching for “weak points” vulnerable to organised crime intrusion into legitimate business and political process. The following public functions are selected: functioning market and economy, protection of human rights and freedoms, social policy, democratic institutions, rule of law, environmental policy, and cultural heritage.